

Ivan Navratil.

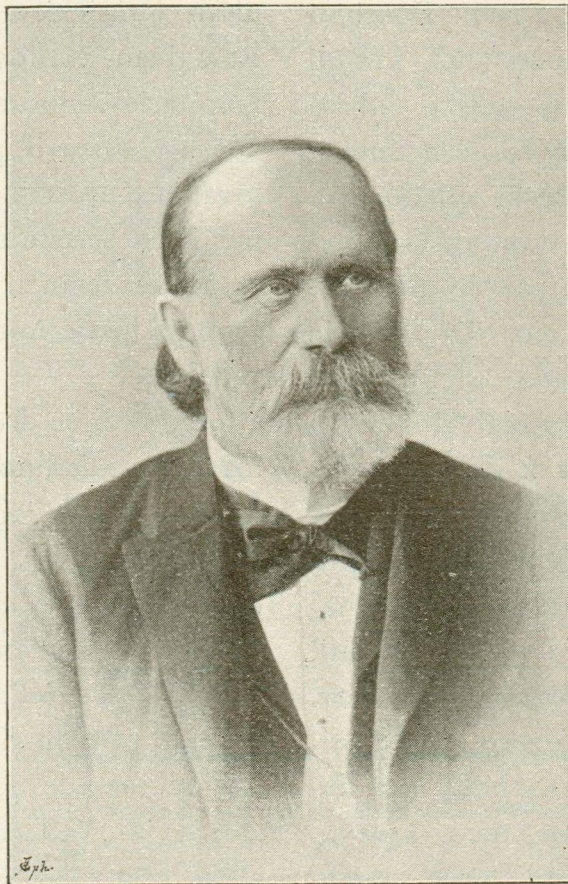
(Sestavil J. D.)

„Dom in Svet“ ima med mladino mnogo dobrih prijateljev; prav je torej, da zveste, mladi prijatelji, kdo je na Slovenskem prvi osnoval mladinski list ali časopis za mladino, zlasti šolsko. Ta mladinoljub je sedaj starosta pisateljev, Ivan Navratil, kateremu naj so posvečene te vrstice ob letošnji sedemdesetletnici njegovega rojstva.

V predzadnjem „Jezičniku“ (XXIX. l., 1891) nam je opisal naš nepozabni slovstvenik Josip Marn poleg drugih petero pisateljev na prvem mestu Ivana Navratila življenje in delovanje, kjer pripoveduje, da je bil naš starosta med slovenskimi pisatelji rojen dne 5. sušca l. 1825. v Metliki. „Praded mu je bil Pražan, bivši častnik. Domačo dvo-razredno šolo je dostal v Metliki, tretji razred in šest latinskih l. 1843. v Novem mestu, modroslovje l. 1845. v Ljubljani, pa nekoliko bogoslovja; l. 1846. stopi v službo pri c. kr. dohodni okrajni oblasti, l. 1847. pri ces. kr. deželnem sodišču, l. 1851. pa postane opravitelj ali oficijal pri najvišjem sodišču na Dunaju, kjer služi še sedaj kot pristav in ravnateljski predstojnik ter sodni tolmač za slovenski in srbo-hrvatski jezik.“ Naš pisatelj torej praznuje letos sedemdesetletnico svojega rojstva, ob jednem tudi petdesetletnico svojega slovstvenega delovanja, zakaj prvi spis, kolikor smo povzeli iz „Jezičnika“ (str. 1), je bilo „*Odperto pismice pisateljem Novic*“, katero je spisal kot dvajsetleten mladenič pod izmišljenim imenom Janez

Larnavti (t. j. Navratil) 30. grudna l. 1845. ter priobčil v „Novicah“ l. 1846., str. 7.

Preprosta je sicer pot njegovega življenja, a toliko mnogovrstnejše njegovo delovanje na našem slovstvenem polju. Tudi nagibi, da se tega odličnega moža spominjamo, so mnogo-

Ivan Navratil.

vrstni: bil je od nekdanj vnet prijatelj in učitelj slovenski mladini, vedno je iskreno in dejansko ljubil svoj narod, mnogo je storil s svojimi jezikoslovnimi spisi za izobrazbo milega nam materinega jezika, s svojimi bajeslovnimi in starinoslovnimi preiskovanji pa nas uči spoznavati povest in življenje starih Slovanov in posebe Slovencev, in prav umevati še sedaj navadne običaje, vraže i. dr.

Za slovenščino se je vnel Navratil že doma na Belokranjskem in sicer po materi, belokranjski trdi Slovenki; ta ogenj pa so netile dalje Bleiweisove „Novice“ od l. 1843., katerim je bil mnogo let marljiv sotrudnik. Kakor pa je sam gorel za materinščino, tako

je hotel tudi slovensko mladino, tedaj še neprobujeno, navdušiti za-njo. V ta namen začne l. 1848. izdajati prvi leposlovni list za slovensko mladino. Naslov mu je bil: „*Vedež*“. Časopis za mladost sploh, pa tudi za odrašene proste ljudi. Vredovan od Janeza Navratila . . .“ Kako mu je bila mladina pri srcu, kaže urednik v predgovoru: „Pismice mladim bravcem kaže, da se bo ‚Vedež‘ pisal posebno za mladost vsaciga stanu, za mladenče in deklice, pred vsim

pa za šolsko mladost . . . Prinašal bode lepe povesti . . . Vi mladenči pa, ki ste Slovenci in vendar slovenskega jezika še prav dobro ne razumete, se bote zraven tudi jezika čedalje bolj vadili. Kmalu se ga bote morebiti v šolah učili. Ali ne bo dobro, ako se ga nekoliko že poprej navadite?“ („Jezičnik“ n. m. str. 2.) Mladi časopis je takoj v začetku imel široko obzorje, hotel je mladino zabavati, pa tudi poučevati. „Vedež za slovensko mladino“, pisal je urednik v tretjem tečaju leta 1851., vabeč na naročbo, „je prišel na beli dan, ne le zato, jo v domačem glasu kratkočasiti, temuč jo tudi mnogo-verstnih za življenje potrebnih reči učiti in ji um bistriti. Vredništvo je imelo pred očmi, da móra drevesice dobro in pristojno obdelovati, kdor hoče, da mu drevo obilno rodi. Posebno se je vredništvu tak list potreben zdel, ker ni bilo še slovenskih bukvic za slovensko šolsko mladino . . . Vredništvo zaprosi vse vrle domorodce, „Vedeža“ posebno slovenski mladini po šolah priporočiti . . .“ Kako je vsestransko hotel mladini um bistriti, razvidimo, če le površno pogledamo v „Vedeževe“ tečaje. Urednik je želel, da bi mladi ljudje pravilno slovenščino pisali; zato je v „Vedežu“ razlagal slovensko slovnico, primerjal slovenščino z ilirščino, priobčeval vsakdanje pogovore v slovenskem in ilirskem jeziku. Pa ne samo jezik naj bi spoznavala mladina, ampak še kaj drugega: naravo, zgodovino i. dr. Zato je spisal Navratil kot urednik mnogo naravoslovnih sestavkov, n. pr. v I. tečaju: „Cirkniško jezero na Kranjskim“, prav tam razlaga meglo, oblak, dež, deževje, ploho, naliv, sneg, solíko, točo, krvavo, višnjevo mleko, slano, roso, blisek, grom, strelo in drugo. Zanimanje za zgodovino naj bi vzbujali spisi, kakor: J. V. Valvazor; Spomin vojske pri Sisku; Sobieski, kralj poljski, pride Dunaju na pomoč i. dr. Resnično je, da na mlado srce nič tako ne vpliva, kakor vzgled. Zato je „Vedež“ prinašal životopise slavnih mož, zlasti Slovencev in drugih Slovanov, n. pr. takoj I. tečaj: „Življenje Valentina Vodnika“, II. tečaj: življenjepis Kopitarjev, Dobrovskega, kneza Lazarja, Svato-pluka, kralja moravskega; v III. tečaju je opisal življenje in delovanje M. Čopa, Miloša Obilića, Štefana Dečanskega, Knobleharja, afriškega mi-

sijonarja. „Vedež“ je s tretjim tečajem sicer moral nehati, ker je imel premalo naročnikov, akotudi je bil zelo priljubljen mladim in starim, vendar pa naš mladinoljub ni jenjal pisati za mladino ter jo navduševati za delo. L. 1852. do 1853. je začel v „Novicah“ opisovati „Življenje slavnih Slovanov“, kjer v znamenitem uvodu tudi poudarja, zakaj hoče pisati o slavnih Slovanih — „starjim v ponòs, da so tega naroda, mlajšim pa v ponòs in izgled, — v ponòs iz ravno istega namena, v izgled pa, da bi jih posnemali sebi in svojemu narodu na čast in slavo.“ (Str. 138.)

Slovani, opisani v naštetih letnikih „Novic“, so: Jurij Vega, Kopernik, Ivan Gundulić, Karamzin, Dobrovski, Valvazor, Komenski, Kopitar, Krasicki, Lomonosov, Deržavin, Kolár, Raić Ivan, Krilov i. dr. Posebe je leta 1880. v Kopitarjevi Spoménici, izdani po „Matici Slovenski“, sestavil prekrasen opis življenja in delovanja Kopitarjevega, l. 1883. je prinesel „Spomenik o šeststoletnici začetka habsburške vlade na Slovenskem“ na str. 139—166. vzorno popisano življenje Antona Janše, slavnega kranjskega čebelarja.

Pa tudi še drugače je neumorni Navratil deloval za mladino; da ne omenjam njegovega delovanja pri Janežičevi „Slovnici za domačo in šolsko rabo“, pričajo zadosti šolska berila od l. 1850. pa do l. 1881., koliko je Navratil deloval za slovenščino zlasti v prid gimnazijski mladini. Ko je dr. Bleiweis leta 1850—55. sestavljal „Berila Slovenske“ za prve štiri gimnazijske razrede, priredil mu je Navratil mnogo spisov iz „Vedeža“ in drugih. In ko je dr. Miklošič sestavljal za višje gimnazijske razrede slovenska berila l. 1853.—58., bil mu je Navratil „dvakrat desna roka“. („Jezičnik“ n. m. str. 4.) „Ne da bi se hvalil“, piše Navratil o tem v „Novicah“ l. 1874., str. 283, „nego samo braneč se, jemljem nerad v misel, da je v omenjenih Miklošičevih berilih za višje gimnazijske razrede od l. 1853.—1865., zdaj že nekoliko zastarelih, vsaj tretjina mojih izvornih in neizvirnih spisov . . . Zlasti sem v zadnjem zvezku za osmi razred jaz popisal življenje vseh pisateljev slovenskih od Trubarja do Slomšeka, tedaj skoro vso zgodovino siromaške književnosti naše

do tega veljaka smrti in zbral do malega (razun staroslovenskih in nekoliko drugih spiskov) sam vse za šolo pripravne spise iz tedanje književnosti.“ Kdor je po l. 1881. hodil v osmo šolo, spominjal se bo gotovo „Slovenskega berila za osmi gimnazijski razred“, ki ga je v drugi izdaji uredil I. Navratil.

Ne samo za šolsko mladino, marveč za ves narod je Navratilu vedno bilo srce. Že l. 1847. je v „Novicah“ str. 202—207 pod naslovom „Prijateljske vošila mojim rojakom“ svetoval kmetovalcem slovenskim, naj si prizadevajo zboljšati si svoja kmetijstva ter opusté razvade, ki velik kvar delajo njih imetku, n. pr. praščinje (koline) in predolge svatbe. V naslednjem letniku „Novic“ je svaril kmetiško ljudstvo pred zakotnimi pisarji, pisal o tlaki i. dr.

Naš slavljeneec je tudi izvrsten jezikoslovec. Že zgodaj se je jel učiti vseh slovanskih jezikov na podlagi staroslovenščine; to znanje je pozneje izpopolnjeval, zlasti občujoč z mojstrom slovanskega jezikoslovja, dr. Miklošičem. Kakó bistroumen jezikoslovec je Navratil, prepričaš se, ako čitaš n. pr. temeljito razpravo: „Skutnik — skupnik“ v „Novicah“ l. 1875., str. 117—174, kjer pojasnjuje, da pomeni skutnik posinovljenca, kar je ob enem zanimiv podatek za slovensko narodno pravo. Znamenite so dalje njegove razprave o slovenskem glagolu, katere je priobčil v „Novicah“ l. 1854., str. 350—395: „Od glagolov doveršivnih“, kar je potem predelano in pomnoženo v nemškem jeziku po nasvetu veljavnih jezikoslovcev, n. pr. Kurelca, dal na svetlo pod naslovom: „*Beitrag zum Studium des slavischen Zeitwortes aller Dialekte . . .*“ l. 1856. V dostavku ima nauk: „Kako treba poslovenjati ,ohne dass, ohne zu.“ („Jezičnik“ n. m. str. 5.) Da je v tem spisu primerjal glagol slovenski z drugimi slovanskimi narečji in celó z grškim in latinskim ter francoskim in laškim jezikom, zadel je gotovo pravo, ker svoj jezik razumemo le tedaj do dobra, ako poznamo tudi sorodna narečja. Jako trezno je mislil o novem jugoslavenskem jeziku, o katerem je zlasti Majar mnogo pisal. Navratil je rekel namreč kar naravnost: „Mi smo te misli: ali čisto po slovenski, ali pa čisto po serbski, hervaški — le mešati ne!“ „Glasnik“ l. 1859., str. 28.

V „Novicah“ l. 1866. je zagovarjal obliko „Novo mesto“ nasproti obliki „Novomesto ali Rudolfovo“¹⁾, dokazal je, da je beseda „živec“ domača in znana, nasvetoval mesto imena „kozopersk“ besedo „vinotok“ za oktober, kar se je prijelo, dalje „Živio“ in „Slava“ namestu „hoch“ in „vivat“ v „Učiteljskem Tovarišu“ l. 1862., str. 165., kar je tudi obveljalo. Mnogi drugi jezikoslovni spisi so raztreseni po raznih časnikih: v „Sloveniji“ leta 1849., v „Slovenski Bčeli“ l. 1850., v raznih letnikih „Novic“, Janežičevega „Glasnika“, v „Letopisih Matičinih“. „Dom in Svet“ je l. 1889. prinesel njegovo razpravo: „Kako izgovarjajo opisovalnega deležnika končnico Beli Kranjci“ str. 193—196, in „Nekaj o našem mestniku (lokalu) na *u* in *i* za možki in ženski spol.“

Velike važnosti slednjič je Navratilovo preiskovanje slovenskih narodnih vraž in praznih ver. S tem predmetom se je začel že prav zgodaj pečati; tako n. pr. je prinesel že I. tečaj „Vedeža“ nekaj takih sestavkov (v ris iti, copernice i. dr.), II. tečaj: „Vuzem v Metliki, kres v Metliki, pesmi Metliških Kresnic, vraže ali prazne vere“ i. dr. Kar je v dolgi vrsti let nabral, jel je v „Letopisu Matice Slovenske“ leta 1885. redno priobčevati pod znanim naslovom: „Slovenske narodne vraže in prazne vere, primerjane drugim slovanskim in neslovanskim“, kar nadaljuje skoro v vsakoletnem „Letopisu“ do danes. V teh sestavkih ti je nakopičeno najrazličnejše znanje: jezikoslovno, bajeslovno, zgodovinsko.

Pač s sladko zavestjo sme naš pisatelj zreti na svoje preteklo življenje, katero je porabil tako vestno. Da je toliko storil, ménim, pomagalo mu je troje: prvič se je temeljito izobrazil v slovenščini, naučivši se vseh slovanskih jezikov na podlagi častitljive staroslovenščine, in poleg klasiških še tudi drugih jezikov; drugič je imel odprta ušesa in oči, občujoč z narodom,

¹⁾ Ni nam treba več zagovarjati tega imena, zakaj vsak pameten človek vé, da je ime našemu doljenškemu mestu „Novo mesto“ in nikakor ne „Rudolfovo“. Čudimo se in zopet čudimo onim slovenskim uradnikom, ki si tega nikakor ne dadó dopovedati. Nikjer na svetu se imena ne preminjajo samovoljno, no, le pri nas bi se smelo! — Uredn.

da je slišal natanko, kako govori, kakšne pregovore ima, kake običaje in prazne vere, kakšne pesmi prepeva i. dr., in tretjič je imel vedno železno pridnost. Vzgleđ nam je dal!

Tako orje vrli naš rojak na ptujem — že petdeseto leto na književnem polju slovenskem.

Tudi je kot predsednik podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju velik dobrotnik velikošolske mladine. Izmed šestorice, opisane v „Jezičniku“ l. 1891., je pobrala nemila smrt že tri; da bi nam on živel in deloval še mnogo, mnogo let, v to mu pomozí Bog!

Bratje, zapojmo!

Bratje, zapojmo s krepkimi glasi
Žalosten ali vesel napev!

Dviga, tolaži v vsakem nas časi
Prsij čutečih krilati odmev.

Petju je dana sladka oblast.

Ko smo v mladosti plavali zlati,
V mehko smo zibel legli na noč,
Pesem zapela lepo je mati,
V sèn zazibala nas tiho pojoč.

Petju je dana nežna oblast.

Pesem popeva borna sirota,
Da si tolaži duševno bol,
Pesem življenja lajša ji pota,
Tožno popeva, joka na pol.

Petju je dana mila oblast.

Hodí iz doma slepec do doma
Gosli od javorja v roci drži,
Zdušno zapoje, kamor priroma,
Pesem junaška neti ljudi.

Petju je dana krepka oblast.

Glasno pastir na travniku poje,
Ptica ga spremlja, vonja mu cvet.
S krono ne menja radosti svoje,
Pesem življenje, travnik mu svet.

Petju je dana čista oblast.

Pesem zveni na toplem zapečku,
Vnuku jo poje mož sivolas.
Duša topi se nežnemu dečku,
V dedov zamaknjen bajni je glas.

Petju je dana čarna oblast.

Kadar teló se v zémľjo preseli,
Trudno od pota, temnih skrbij,
Pesem nam bodo zadnje zapeli,
Grob zapustili sôlnih očij.

Petju je dana žalna oblast.

Pesem nas spremlja v zemskem življenji,
Vanjo izlivamo radost, boleost,
V upanji, strahu, veselji, trpljenji
Pesmi odmev ostane nam zvest.

Petju je dana stalna oblast.

Pevajmo torej v brátovskem krogu,
Dvigaj nas pesem, zvêni nam v slast!
Pesem je ljuba samemu Bogu,
Rodu vzvišuje vsakemu čast.
Petju je dana višja oblast.

Anton Medved.

Denašnji svet.

Denašnji svet je misli té:
Čemú nam treba novih stvorov!
Živímo se od starih vzorov.
Saj glava je velika že,
Kdor ume vélike glavé.

Anton Medved.

Svét.

Krasán je svét in omamljiv,
Odsvita v njem se tajen čar.
A naj bo še tako vabljev,
Verúj prijatelj mu nikar!

Podaja kupo ti slasti,
Izpiti jo želi srcé,
Čarobno zunaj se blesti —
A v njej se skriva smrt, gorjé!

Milenko.

Vojvoda.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

(Dalje.)

III.

Gregor Srakar je bil res velik siromak. In kako bi tudi ne bil! Noč in dan mu je bila pred očmi Mrakova Katrica; po dnevu je pre-mišljajal o njej, po noči pa sanjal. Mati in oče sta mu zmerom pravila:

„Oženi se, oženi, Gregor ljubi!“

Vrh tega so pa znanke njegove vedno vpile nanj in ga še sicer obirale pravično in krivično, da se je smilil sam sebi.

Zaradi tega je bil Gregor dostikrat sam nase jezen in nevoljen na ves svet, ki mu ne do-voli, da bi mislil in delal po svoji volji.

Ker je težko prestajal v obrekljivi domači vasi, mahnil je večkrat kam bliže na božjo pot, da se odtegne za nekaj časa domačim in vaškim obrazom. Pa kakor zli duhovi so ga spremljale znanke iz domače vasi, ker so ga pazile po-zorno, zakaj pripetilo se je, da je prišla tudi Katrica na božjo pot, ker ji je bilo romanje na Strmo goro tako všeč.

In šele sedaj je Gregor prav videl, kako je svet okoli njega združen, kako se še vedno družijo: ženi in moži, kakor bi bil to jedini namen človekovega bitja.

„Zakaj pa mora tako biti? Ali ni bolje, če je človek sam?“ vprašal se je sam, ter je to vprašanje razmotrival in premišljajal. Hipoma je postal nesrečen. Prej je nemoten mislil na Boga in božje stvari, opravljal bogoljubna dela, toda sedaj — —? Po glavi so mu rojile posvetne misli, zbrano ni mogel moliti, niti v cerkvi se ni mogel braniti izkušnjav. V njem sta se bo-jevala dva človeka močno in neprestano, hotela sta pridobiti Gregorja vsak zase. Gregor je pa stokal in ječal, kakor ječi polje, po katerem hrujeta dve vojski.

Jeden mu je vpil:

„Ostani sam! Ostani zvest svoji obljudi!“

Drugi mu je pa odgovarjal še glasneje:

„Gregor, ozri se in opazuj svet okoli sebe! Glej, kako so ljudje veseli, pa živé v družbi! Stóri tudi ti tako!“

V srcu pa je zvenela struna in ga mamila. Vzdramil se je popolnoma, ozrl se in videl — — videl, kako se ljudje ženijo, in obšla ga je iskrena želja, da bi dobil Katrico v Sračje gnezdo za svojo ženo.

Toda obljudba vednega devištva! To izpol-njevati — pa svetu in ženi služiti — vendar ne more.

Tako je trpel dvomeč in premišljujoč.

Da bi storil prav ter si umiril razburjeno srcé, gre se posvetovat tje, kjer se je posvetoval že tolikokrat.

„Kaj bi rad, Gregor? — Kaj je novega?“ vpraša ga gospod župnik prijazno.

Gregor se oddahne, kakor otovorjen popot-nik, ki pride vrh gore.

„Oh, oh, gospod, dosti imam povedati“, začne vojvoda in naredi tako otožen obraz, da se gospodu prav smili.

„Vsedi se in povej!“

Gospod mu pokaže stol, kamor se vojvoda vsede in začne takoj pripovedovati, kaj mu je, kaj ga peče in boli, kaj ga vznemirja in mu teži vest.

Gospod ga je poslušal in se čudil. Iz pripo-vedovanja Gregorjevega je spoznal, da bi se jako rad oženil, da ga pa v tem ovira le obljudba. Ko vojvoda konča in strahoma pričakuje gospodo-vega odgovora, izpregovori gospod:

„Kje si obljudil, da ostaneš vedno samec?“

„Bil sem v cerkvi na svetem kraju pred ol-tarjem. Molil sem in obetal, da bom vedno služil Bogu ter zaradi tega ostal v vednem de-vištvu. Nihče ni slišal tega razven Boga!“

„Zakaj si tako obljudil? Ali si premislil preje dobro?“

„I, preveč me vprašate, gospod! Obljudil sem, ker se mi je zdelo najbolje tako. Ej, človek včasih premišlja in premišlja — in še prav ne premisli.“

Gospod nekoliko molči, potem pa odgovori:

„Ti, Gregor, v svoji obljudi nisi toliko mislil na devištvo, kakor na to, da bi bil voj-voda; za to je seveda treba, da je človek brez žene. Vendar je obljudba veljavna, zakaj storil si jo s premislekom in s trdnim namenom. Toda, če so vzroki posebno tehtni, dá se ob-ljudba premeniti v kako drugo dobro delo. Ako torej méniš, da ti je treba vsekako ženiti se, le pridi in stvar se bo dala poravnati.“

„Ali res?“ izvije se Gregorju iz globočine.

„Res, dala se bo, četudi ne lahko. Predno pa uravnava to stvar, treba je, da še jedenkrat premisliš, ali ti je res potrebno, da te sveta cerkev odveže od obljudbe, ali morda ni tako silno potrebno. In če spoznaš, da je, tedaj zopet pridi za nekaj časa.“

„Bog vam povrni tisočkrat vse te lepe nauke!“

Vojvoda gre ven poln hvaležnosti do gospoda, ki mu je bil tako povedal. Pod drevo se vsede v senco, da pomisli, kaj se je zgodilo.

Oh, tista obljuba ga je tiščala in davila že nekaj dnij, a sedaj vé, da ga morejo tudi odvezati, seveda, če mu je res treba. No, ali mu je treba žene, treba Mrakove Katrice? V to premišljevanje zatopljen je sedel tam v senci in premišljeval pol bdé, pol sanjaje to stvar. Mimosidoči so ga ogovarjali, toda bil je toli zamišljen, da ni videl in slišal nobenega, in ljudje so govorili:

„Lejte ga, gotovo premišlja, kam bi šel na božjo pot! O, srečni človek, ki nima drugih skrbij in težav! O, blagor mu!“

Oj, kako grozno so se ljudje motili! Gregorju ni bila nobena božja pot na mari, on je le premišljal, kako bi bilo, ako bi se — — —. In v prsih njegovih je brnela struna bolj kakor ciganova, in pred očmi mu je plesala podoba Katričina, da je gledal, gledal in osamljen sanjal. —

„Kaj sediš tukaj in Bogu čas kradeš?“ vzdrami ga ostri glas Hudinove Jere, da je kar planil, kakor bi ga kdo zasačil pri slabem delu.

„Lej, lej, človek bi mislil, da hodiš samo okoli Mrakovih, pa vendar še zaideš k cerkvi“, nadaljuje Jera in se vstavi pred njim.

Vojvodi se je Jera že nekaj tednov zdela strašna oseba, zato je bil ves zmočen, ker ga je tako merila.

Vendar se je ojunačil in se odrezal:

„Kaj pa je tebi mar? Pusti me v miru, kakor pustim jaz tebe!“ zavrnil jo je jezen in šel v vas, da bi je ne videl.

„O, o, o, stopila sem ti na rep. Aha, zviijaš se!“ vpila je za njim Jera, ki je brž spoznala vojvodo, da ima nekaj posebnega v glavi.

Ej, čudna so pota človekova! Včasih tudi zaide v vrtinec, ki ga vrtil in suče ter požre, ali pa ga vrže daleč proč na suho, kjer se malo opomore in odpočije, potem pa zopet poišče svoj pot, ki mu je odkazan od zibeli do groba.

Ko je čez kakih štirinajst dnij ležal Gregor v Sračjem gnezdu ves utopljen v svoje misli, prišla je k njemu zopet njegova mati. In ko ga je videla tako zamišljenega in žalostnega, smilil se ji je v dno duše, da je zaplakala bridko, ker je v duhu videla vso grozno zapuščenost sinovo, kadar bo sam na svetu, ker neče slišati nič o ženitvi.

In ponovi prošnjo, katero mu je razložila že tisočkrat. Pa skoraj bi bila starka zavrnila, ko je čula odgovor sinov:

„Ne jokajte, mati, oženim se, oženim!“

Po teh važnih besedah je bežal iz hiše. Starka pa sklene roki in vzdihne:

„Resnica je, vodena kaplja izdolbe trdo skalo, tudi moje besede so omečile sinovo srce.“

V Sračjem gnezdu je završelo; bilo je polno preširnega veselja.

„Sračji rod ne bo še tako brž izumrl“, tolažila sta se očka in mati.

To se je razvedelo précej po celem Dobju, kakor bi bil kdo pozvonil véliki zvon. In ljudje so stikali glave in si šepetali ali pa so klicali preko vrtov, šalili se in krohotali.

„Me smo vedele!“ dejale so Hudinka, Korinjka, Koparica, Kolenka in druge.

Tarnale so in vzdihovale, kaj bo, ker nihče več ne drži svoje obljube, zakaj dobro so vedele, da je bil Gregor obljubil vedno devištvo, kakor se je dostikrat pobahal.

„Tako je na svetu! — Taki so ljudje! — Pa se zanesi na koga! — Ti moški! — Bog nas varuj! — Bog nam odpusti, ako smo me kaj takega mislile! — Dobrega konca ne bo to storilo.“

„Ali ste že slišale kaj takega, odkar svet stoji? Še nikdar ne, to vam rečem. Štirideset let je lazil po božjih potih, molil, postil se: na zadnje pa vsa ta dobra dela — o Bog mi ne zameri! — izpridi zaradi jedne zanikarne punice! — Ali se je že slišalo kdaj kaj takega?!“

„O, Bog nas varuj! Kaj takega mi ni nikdar prišlo na misel“, pravi Korinjka.

„Kaj storimo?“ vpraša Jera zopet. „Takega pohujšanja ne smemo trpeti v vasi.“

„Gregorjevo ženitev moramo preprediti. Vsa dolenska stran bi se nam smejala, ko bi zvedela, da se je vojvoda Gregor oženil“, opomni Kolenka.

„Molímo zanj, da se spametuje!“ svetuje Koparica.

„O, kaj še, nabíjmo ga rajše!“ vpije Jera. „E, pa saj ni vreden, da bi se ga dotaknile naše roke.“

„Veste kaj, dekličiči, k župniku pojdimo in povejmo ter razložimo kako in kaj, da naredi Gregor smrten greh, ako se oženi, in jih prosimo, naj ne vzemó oklica“, svetuje Kolenka.

„Prav, prav, Kolenka“, pritrdé nekatere. „Gospod župnik naj nam pomagajo v tej stiski.“

„Pa še nekaj!“ vpije Jera. „Me gremo tje k Mrakovki, pa ji prepovemo dati punico Gregorju, punico pa primemo v strah, da se mu mora izogibati povsodi!“

„O, me ga že spravimo na pravo pot, da bode živel tako, kakor je bil začel“, opomni Koparica.

„Jaz pojdem k gospodu in jim vse povem, pa jih preverim, da morajo temu hinavskemu Gregorju na prste stopiti“, ponudi se Jera.

„Tudi jaz pojdem“, pravi Kolenka.

Poslanstvo do gospoda župnika je bilo sestavljeno, in to poslanstvo, Hudinka in Kolenka, gre čez nekaj dnij v župnišče.

„Kaj bi pa vedve radi?“ vsprejme ju gospod župnik.

Jera se je kar topila same ponižnosti.

„Gospod župnik, prosiva vas pomoči za srečno odvrnjenje velike pregrehe, velikega pohujšanja.“

„Kaj pa je takega?“ začudi se gospod, ki je bil res nekoliko vznemirjen.

„Oh, oh, velik greh! Dandanes ljudem ni nobena reč več sveta! Oh, Bog nas po pravici tepe!“ stoka Jera.

„I, nu, kaj pa je vendar?“

„Veste da, nu, ta-le Gregor iz Sračjega gnezda, ki nas je vodil po božjih potih, hoče se oženiti.“

„Ej, to je njegova skrb.“

„Oh, pa to je greh! Obljubo devištva bo prelomil.“

„Le potolažita se! Kadar bo čas, bom že storil, kar je treba. Saj vesta, da je to moja dolžnost.“

„Ej, seveda, pa sva mislili, da tudi medve — — —“, reče Kolenka.

Župnik se je nasmehnil, zakaj vedel je, kaj hočeta reči.

„Oh, gospod naju neče poslušati, le pojdiva“, dostavi Hudinka in potegne za seboj tovarišico.

Odšli sta nevoljni, ker se jima župnik ni udal, in je hotel vso stvar sam opraviti.

„Zakaj bi pa tudi medve ne smele pomagati, da pride vojvoda zopet na pravo pot?“ V tem zmislu sta se pogovarjali, gredoč proti domu. S hudimi besedami sta naznanili uspeh svojega poslanstva ženskam, ki so ju čakale radovedne.

„Pa se ne bo oženil, pravim jaz“, zacepetá naposled Jera. „Dekliči, le pomnite me, ne bo se ženil!“

„Ne sme se!“ pritrdé ji druge.

„K Mrakovim pojdimo in jim prepovejmo pečati se z Gregorjem!“

„Pojdimo!“ In šle so.

Mrakovka osupne, ko začne Jera vpiti nad njo:

„Kako učiš to punico, to Katro? Ali se spodobi za njo moške zapeljevati? — Kaj? — Kako si jo izredila, ker je tako preširna in zapeljiva?“

„Moj Bog, kaj mi hočeš, kaj me bentiš?“ brani se Mrakovka.

„Ti daješ punici potuho in pustiš, da se peča z Gregorjem in dela greh, oh, fej vaji bodi!“

„Ali ste obsedene? Kaj sva vam storili?“

„Ne táji! — Gregorja sta zvrto glavili, da ne vé, kje ima sedaj glavo in se hoče po vsej sili ženiti, ker se je v tvojo Katrico zagledal!“

„Zagledal se je!“ ponové vse za Jero.

„Nič mu nisva prizadejali. Moja hči se ni še nikomur ponujala.“

„Me vse vemo! Pa to rečemo, ako ujamete Gregorja in ga uprežete, naredimo tudi me nekaj.“

Po tej grožnji pusté Mrakovko in se polagoma razidejo na vse strani.

Mrakovka pa zajoka in zastoka:

„Oh, kakšne so te ženske, nikogar ne pusté v miru!“

Mrakovka in njena hči sta bili nedolžni, zakaj še nobeni ni prišlo na mar, da bi Katrica vzela Gregorja; po tem dogodku je bilo kaj takega še manj mogoče.

(Konec.)

Spomini tete Klare.

(Povest. — Spisala Paulina Pajkova.)

(Dalje.)

Vsakomur je znano — nadaljevala je teta Klara po kratkem premolku —, da je naše mestece v zimskem času dolgočasno in pusto; a takisto mora tudi vsakdo priznavati, da se po leti odlikuje s prelepo naravo. Ptujcem, posebno Italijanom in Ogróm, je zato, odkar pomnim, priljubljeno letovišče. Mestece bi moralo biti dvakrat tako veliko, da bi ustrezalo mnogobrojnim ptujcem. Koliko jih mora odhajati, ker ne najdejo stanovanja! Tudi ono leto, o katerem pripovedujem, bilo je premalo stanovanj. Nenavadno veliko gostov je privrelo sém. Vse

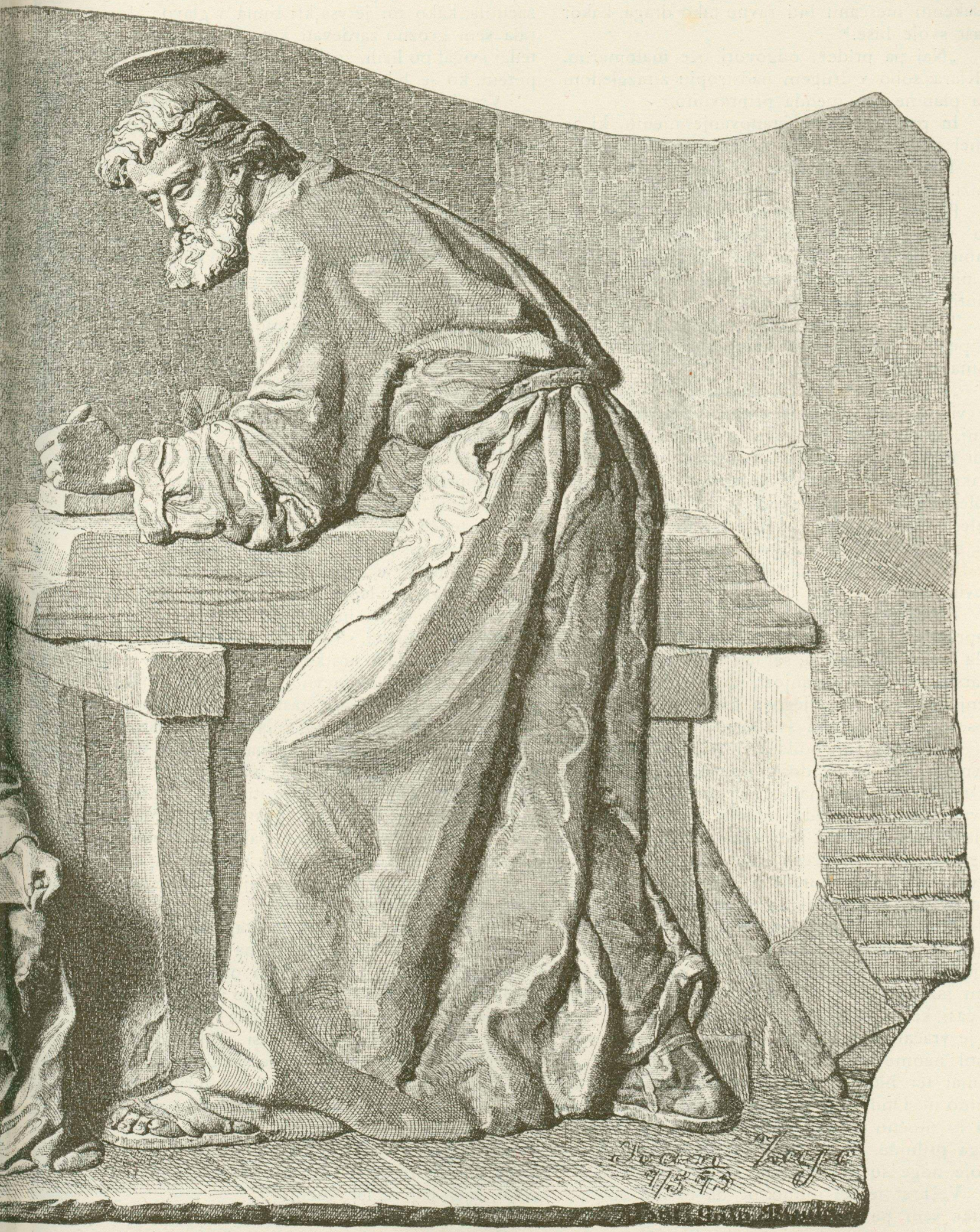
gostilne so bile prenapolnjene. Ni bilo zasebne hiše, ki bi ne bila oddala po več ali manj sob. Celó najimnitnejše rodbine so bile nekako prisiljene pomagati v tej stiski.

Tudi moj oče, ki ni nikoli hotel imeti ptujih ljudij pod streho, ker je trdil, da delajo več škode nego koristi, moral se je ono leto udati. Mestni župan sam je prišel prosit jedne sobe in sicer za jako mirnega gosta, kakor je trdil, za mladega moža, sina italijanskega konzula, ki išče todi močij po hudi bolezni. „Kaj mislite, kakšna sramota bi bila za naše mesto, ko bi za tako odličnega gosta ne imeli stanovanja!“

Sveta družina. (Po reljefu Ijca

na Zajca narisal Gašpar Porenta.)

dejal je imenitno. „Čast svojega mesta pa mora vsakemu meščanu biti ravno tako draga, kakor čast svoje hiše.“

„Naj pa pride“, odgovori oče malomarno. „Klara, sobo v drugem nadstropju z razgledom na planine mu menda pripravimo.“

In pripravili smo stanovanje njemu, ki je imel tako važno ulogo v mojem življenju.“

Teta Klara umolkne. Podpre si glavo, zamíži, kakor da je vsa vtopljena v spomine.

Hilda je kipela od radovednosti; ozrè se na Arha; tudi njegovo lice je kazalo največje zanimanje. Primakne se mu bliže, roko položi v njegovo ter zadrži sapo, kakor bi se bala motiti tetino zamaknjenost.

Teta se vzdrami. „Do todi je bilo lahko pripovedovati, teže bo nadaljevati“, reče kakor sama s seboj govoreč.

„Prišel je“, nadaljuje glasneje. „V duhu ga še vidim pred saboj in ž njim vrsto presrečnih dni, ki so sledili njegovemu prihodu. Bil je v oni dōbi še suh, črnkast mladenič, visoke rasti, prikupljive vnanjosti. Njegove lepe, črne, zaradi bolezni globoko udrte oči so se včasih dozdevale, kakor da gledajo človeku na dno duše. Ni nosil brade; gladko njegovo obrito lice je še bolj opozarjalo na nekoliko tožni izraz njegovih ust.“

Takoj prvi trenutek, ko sem ga zagledala, napravil je name globok utisek. Ne, da bi ga bila imenovala lepega, saj lep takrat ni bil, a sanjarska njegova zunanost, njegovo odlično vedenje, skrivnostna njegova oseba, to vse ga je obsevalo s čarobnim svitom.

Odslej se je godila z menoj znatna prememba. Kar mi je doslej polnilo duha in srce, to me ni več zanimalo; kar me je prej osrečevalo, to me je sedaj malone da dolgočasilo. Bila sem raztresena, nevoljna, otožna. Zanimivega ptujca, domačega gosta, sem po onem prvem običajnem predstavljanju, ob katerem sva pregovorila nekaj navadnih besed, le redko kdaj videla. Bil je skoro ves dan iz doma. Pohajal je po mestnih nasadih, mudil se v mestnem gaju, posedal po bližnjem gozdu; v krajih, kamor sem jaz hodila le redko kdaj. A zapomnila sem si čas, ko je navadno odhajal iz doma in ko se je vračal domov. Tedaj se me je vselej polastil neumeven nemir, da sem pustila vse v nemar ter hitela v bližino kraja, koder je moral mimo iti. Ondi sem imela vselej kaj dela, dokler mi ni močno utripajoče srce naznanilo njegovega prihoda. Tedaj sem pa hotela zbežati, a moje noge so ostale kakor pribite na mestu.

Večkrat je šel mimo, ne da bi me opazil; tedaj sem pa lahko vzdahnila, kakor rešena hude muke, ter dolgo zrla za njim. Kadar me je pa, zagledavši me, prijazno pozdravil in se

je ob tem mimogredé ozrl na-me, tedaj sem začutila, kako mi je vsa kri šinila v glavo. Morala sem grozno zardevati, ker plāmen, ki mi je tedaj švigal po licih, žgal in dušil me je še dolgo potem, ko je bil on že izginil mojim očem.

Včasih sem se tega svojega brežpametnega vedenja tako sramovala, da sem zbežala v svojo sobo in se bridko zajokala. Oglašal se je notranji strah, a mene ni obrnil na drugo pot.

Tako je preteklo kakih štirinajst dni. Neko jutro pride k nam še mlada gospodična, katero je spremljala starikava gospa, in vpraša, bi li mogla pri nas vsako jutro dobivati kozarec namolzenega mleka? Potrebuje namreč mleka za zboljšanje zdravja. Poskusila je že na raznih krajih, toda nikjer ji ni teknilo; mleko je bilo vodeno in prazno. Svetovali so ji, naj še pri nas poskuša, ker se bajè v našem hlevu redé samó krave najboljših plemen.

Moja mati, katera je bila vselej pripravljena storiti uslugo, privoli njeni želji.

Gospi se nama predstavi. Gospodična je bila hči predsednika tržaškega sodišča, starikava gospa njena družabnica. V mestecu sta bivali že tretji teden, ostaneta pa celo poletje, pozneje se jima oče pridruži. Matere ni imela.

Gospodična je kazala kakih petindvajset let in ni bila kar nič lepa. Bila je ustvarjena kakor moški: velika, suha in krepka, moškega glasú, vsakdanjega obraza, širokih in žilavih rok. Vrh tega je nosila tudi kratko pristrižene lase.

Meni je bilo neumevno, da bi se ta ženska morala lečiti z mlekom; zastonj si iskal na njej sledú kake bolezni. Ni mi bila všeč. Ne samo, da njena zunanja podoba ni ugajala očesu, tudi njeno vedenje in govorjenje je bilo zoprno; nehoté sem postala nezaupna proti njej. Govorila je mnogo, skoro ni drugih pustila priti do besede, a ob tem se je vedno bahala. Pripovedovala je o izborni časti, katero uživa njen oče v visoki službi, pa kako tudi njo, jedino njegovo hčer, vse časti in ljubi.

Oblečena je bila vkusno in dragoceno, zdelo se mi je, da baš njena prekrasna obleka najboljše opozarja na njeno nelepo osebo.

Dolgo, celó nekoliko predolgo je trajal njen prvi poset. Vodila sem jo že bila po vrtu in brajdi, tudi dvorišče in hleve si je bila oglekala, pa še vedno ni kazala, da hoče oditi. Naposled sede na klop pred hišnimi durmi, potegne me k sebi, imenuje me najdražjo prijateljico, s katero hoče odslej prav pogostoma občevati. Naš vrt ji ugaja neskončno. V njem se uživajo prirodne lepote, ne po mestnih nasadih, kjer je vse le umetno.

V tem trenutju pride naš gost domov.

Ko ga gospodična zagleda, zakliče iznenajena: „Oh, gospod Odilo, gospod tajnik“ —

hitro popravi — „tudi vi ste tukaj? Kak slučaj! Pa ne, da bi menda tukaj stanovali?“ pristavi nedolžno čudeč se.

Naš gost se nama pridruži. Po kratkem pozdravljenju hoče nadaljevati svoj pot, a gospodična ga skoro siloma obdrži ter jame živahno pogovarjati se z njim, ob tem pa pozabi popolnoma mene.

Njegovo vedenje se ni vjemalo z njeno navdušenostjo. Bil je hladan, dasi prijazen; znalo se mu pa je, da samo iz vljudnosti strpi v njeni družbi.

Iz njunega govorjenja sem précej posnela, da je njuno znanje šele iz nove dôle in površno. Spoznala sta se v gostilni, kamor sta zahajala obedovat in večerjat.

On jo je raztresen poslušal, sem in tje kaj omenil, a ob tem se je njegovo oko večkrat ustavljalo na meni. To zapazivša, nisem več marala ozirati se nanj, ipak sem čutila, kakor da me pogleduje. Kakor elektrika me je to prešinjalo.

Postajala sem vedno bolj zmedena in, ne pomišljujoč, kaj delam, obrnem se ter zbežim, ne da bi ju pozdravila.

Odslej je bila gospodična Leontina — tako ji je bilo ime — vedno pri nas. Takoj drugo jutro po onem prvem posetu, ko je v hlevu izpila kozarec namolzenega mleka, dá me poklicati. Poprosi me, da smé šetati po našem vrtu in gaju, pa da naj bi ji žrtvovala popoldneve in z njo delala izlete v lepo okolico. Silno se dolgočasi v družbi starikave družabnice.

Meni ni kar nič ugajalo to nepričakovano in posiljeno prijateljstvo, a mati mi je prigovarjala, češ, da občevanje z olikano, mlado gospodično mi bo samo v korist in zabavo. Da je Leontina vedela tudi mladega tajnika pridobiti v naše društvo, to se je materi zdelo čisto naravno: mlad človek išče mladostne družbe, dejala je; no, pa saj imate tudi ostro Angličanko, Leontinino družabnico, za varihinjo.

Leontina je imela posebnost, da je znala sebe in druge zabavati. Pogovore je sukala tako, da so bili vedno kratkočasni, izbirala sprehode, ki so bili času in vremenu primerni, urejala je izlete, kateri so se z njenim vodstvom obnašali izvrstno.

Gospod tajnik, ali prav za prav gospod Odilo, kakor ga je Leontina, ki je postala kmalu zaupna z njim, vedno klicala, kateri se je početkoma nama pridruževal le nerad, kazal je sedaj vedno večje zanimanje za skupne sprehode.

Jaz, ki sem prvi čas pobitega srca opuščala svoja vsakdanja ljubka opravila, spremljajoč ptujo gospodično, pričakovala sem kmalu s sladkim nemirom uro, ki me privêde v mojo novo družbo.

Kmalu sem se privadila finejšega kretanja in vedenja; tudi Odilova prisotnost me ni več plašila, da bi kakor nekdanj pred njim zardevala. A njegovega pogleda nisem mogla prenašati. Zdelo se mi je, kakor da mi gleda v dušo; čutila sem, da v njej nekaj klije, kar moram zakrivati vsakomur, a njemu še posebej.

Sicer pa sta oba z menoj malo govorila. Osvedočila sem se brž, da je Leontina želela moje družbe le navidez; zdelo se mi je celó večkrat, kakor bi si želela, da bi bila jaz daleč od nji. A ker je bila prebrisana, vedela je dobro, da trojica vzbuja manj pozornosti in daje manj povoda obrekovanju, nego dvojica. Rečem trojica, zakaj stara Angličanka se v našem krogu ni štela za več nego za ničlo. Ko nas je ta spremila kos pota, tožila je navadno, da je utrujena, sedla v senco kakega drevesa in se zamaknila v grozno debeli roman, katerega je vedno vlačila s seboj.

Kakor sem povedala, vtikala sem se malo v Leontinine in Odilove pogovore. Ne, da bi bila bojazljiva ali malobesedna, temveč ker mi je Leontina preprečila vsako priliko, da bi tudi jaz kaj povedala ali izrazila kako mnenje. Tudi je znala zabraniti, da bi Odilo zapletel daljši pogovor z menoj. Vedno je imela z njim o čem razpravljati, razkladati, pričkati se; z menoj sta govorila samo tedaj, kadar je bilo treba razkladati kaj o okolici in drugih neznanih rečeh: a kadar je on govoril z menoj, naj si je bilo še tako malo, zdelo se mi je, da doni njegov glas čisto drugače, kakor kadar govori z Leontino. Tudi sem kmalu spoznala, da je Odilo blag človek. Ljubil je prirodu in se je veselil vsega, kar je bilo lepo. A Leontina se je brezčutno ozirala in neprestano se ji je zdehalo, če sva se on in jaz uglobila v občudovanje prirodne lepote.

Prepričala sem se čestokrat, da kdor nima čustva za prirodu, nima tudi čustva za človeštvo. Pri Leontini se je pokazala ta resnica. Postajala je silno nestrpna, če sva se zamaknjena dalj časa mudila in v navdušenju hvalila božjo vsemogočnost. Imenovala je naju otroška sanjača, ker izgubljava dragi čas z opazovanjem in občudovanjem tega, kar je plitvo, vsakdanje, za človeka brez pomena. „Da bi me gore, polja, nebo, zvezde navduševale?“ porogavala se je prevzetno. „Jaz v tem ne nahajam čisto nič ne navadnega, veličastnega, ampak le vsakdanje in prazne stvari.“

Odilo je po kratkem ugovarjanju modro umolknil, in Leontina ga je znala takoj zopet začarovati in pridobivati. Njej niso nikoli pošli predmeti zanimivega pogovora. Meni pa se je dozdevalo, kakor da najini duši na skrivnem še plavata v jasnem, blaženem obzorju prejšnjih čustev.

In vedno bolj me je skrivna moč gonila k njemu, in vedno bolj se mi je dozdevalo, da si želi tudi on moje bližine.

V takih razmerah smo občevali kakih štirinajst dnij. Kar zapazim nekega dne v Leontini veliko izpremembo. Bila je manj zgovorna, manj silna; njeno vedenje je bilo dostojnejše, njene trditve manj pretirane. Kazala je veselje do prirode, zanimanje za vse nje podrobnosti. Slovesni mir tihe noči jo je ganil in, česar ni prej nikoli storila, hodila je pogostoma v cerkev in se ondaj zbranim duhom nekaj časa mudila. In, čudno, tudi njena zunanjost je bila izpremenjena. Iz zenice njenega očesa je namreč seval skrivnostni žar, ki je omiljeval vse poteze njenega nelepega obraza: dozdevala se je mlajša, lepša. To moje dozdevanje je vama morda nekoliko pretirano; resnica je, da je še jedna lepota razven cvetoče mladosti: milobna lepota ljubezni. Ne dá se tajiti, da notranja svetloba tega čustva preminja in oblažuje z nenavadno milobo vsak človeški obraz in mu tako rekoč izbrisuje njegove nepopolnosti.

Jaz ne bi bila ženska, ko ne bi bila takoj uganila vzroka te ugodne Leontinine izpremembe. Ljubila je Odila. Ta gotovost pa mi je bridko presunila srce. Zakaj? — Kaj je bil meni mladi tajnik? — Ptuj človek, komaj znanec, niti prijatelj ne. In vendar, vendar, v kakšno tolažbo mi je bilo prepričanje, da ji on tega nagnjenja ne povrača! Spoznala sem to kmalu, in duša mi je ukala veselja, akotudi sem se sramovala svoje neblagosti.

Leontina je to tudi izprevidela; povikšala je svojo ljubeznivost proti Odilu, a zmanjšala jo proti meni. Bila je z menoj hladna, nevljudna. Nekaj kakor brezdno je hipoma nastalo med njo in menoj. Prejšnja odkritosrčnost in zapupnost je izginila, pogovori so postali medli, sprehodi dolgočasni.

Več dnij se nismo videli. Deževalo je, ostajali smo doma. Nato pride jasen dan. Svetloba in prozornost sta krasili obzorje. Po travnikih, nekoliko že ožganih od prve slane, in po drevesih, odetih v bujno zeleno opravo, je bila te dni nastala ona čarobna izprememba barv, katera naznanja jesen. Rmenkasta barva v najčudnejših stopinjah se je vjemala s prvotno temno-zeleno in v prijetnem skladu mamila oko. Zrak je bil miren, mehek, poln duha; vreme vabljivo, kakor pripravljeno za daljši sprehod.

Menda je tudi Leontina to čutila, ker takoj zjutraj me obišče in nasvetuje, da priredimo ta dan izlet na bližnjo planino.

Odilo in jaz sprejmeva predlog, ne tako Leontinina družabnica. Ta se je vselej zgrozila daljše peš-hoje. V duhu je videla nad nami črne oblake, nevihto, odtrgane skale, propade: zato

je dolgo nismo mogli pregovoriti, naj gre z nami. No, naposled se je vendar-le udala.

Dolgo že nismo bili tako dobre volje kakor oni dan. Lepi dan, menda tudi to, da se nismo videli nekoliko dnij, to nas je zopet zjediniilo in sprijaznilo; bilo nam je, kakor da se nikoli ni vlegla megla nezaupnosti med nas.

Ura je kazala poldan, a mi še nismo bili prišli do namena svojemu izletu, namreč do vrha strme gore, odkoder bi uživali mični razgled. Ondi v senci male cerkvice in pri mizi borne kmečke gostilne, ki sta nas iz daleka prijazno vabili, hoteli smo odpočiti utrujene ude in se okrepčati. A vročina je postajala čim dalje občutljivejša; stara Angličanka je v jednomer tožila, da ne more več naprej. Zato se vsedemo v senco gostega grmovja, da se nekoliko oddahnemo.

A, kaj to? Solnce se nenadoma skrije, soparica naraste in neko bučanje kakor rožljanje težkih vozov nam iz daljave sedaj pa sedaj udari na uho.

Veter potegne, toda ne hladni, tešilni, temveč težki in žgoči, ki nam je skoro jemal sapo. Nad našimi glavami se zberó temni oblaki, cerkvice in hišica nam kmalu izgineta izpred očíj. Veliki ptiči so mahali nestrpno s peruti in se spuščali v nižavo.

Mi se najpreje osupli spogledamo, potem skočimo kvišku.

„Nevihta se pripravlja, le hitro naprej!“ reče Odilo vidno nemiren. „Ako se količkaj podvizamo, dosežemo vrh, še predno napoči nevihta.“

Leontina in jaz sva istega mnenja, a družabnica se na vso moč brani, da bi šla dalje. „Le nazaj, le hitro nazaj v mestece“, kriči v jedni sapi in se ozira zavzeta na vedno bolj preteče nebo. Nič ni pomagalo, da smo ji razlagali, kako daleč je do mesteca in kako blizu do vrha gore.

„Le domov, le domov!“ ugovarjala je svoje-glavno. „Med potoma stojé itak posamezne kočé, v katere za silo lahko pribežimo.“ In se oklene Leontininega lakta, in kakor brez uma beži ž njo navzdol in se v jednomer prekrizuje ter zamižuje, ker posamezni bliski zaporedoma švigajo okoli nas.

Odilo in jaz sva šla za njima. Steza je bila preozka, da bi hodili štirje v jedni vrsti. Leontina se je večkrat ozrla za nama. Videti je bila nemirna; rada bi se nama pridružila, a stara gospodična se je držala z železno močjo njenega lakta, da se je ni mogla iznebiti. Sedaj pokliče Odila, na to še mene, češ, da bi midva naprej hodila in kazala pot.

V tem trenutju zabučí veter, in Odilo se je delal, kakor da je ni razumel. Name pa se ozre s pogledom, ki je hotel reči: „Hodiva, kakor doslej!“

(Dalje.)

Prevarjeni kavalir.

(Šaljiva črtica. — Spisal Velimir.)

Miško Zubelj je študiral nekaj let pravo na Dunaju. Priskrbel pa mu je prijatelj službo pri finančni direkciji. In zato je bil sedaj — finančni uradnik.

Prijatelj in sošolec njegov je bil odvetniški koncipijent Stanko Pivek. Ljubil je Miška, ker mu je vse lahko rekel in mu ta ni nikoli zameril. Miško pa je ljubil Stanka, ker mu je ta po očetovem posredovanju naklonil službo in ga je presegal v duhovitosti in v znanju.

Miško je bil velik častilec nežnega spola. Kjer je bila kaka slavnost ali veselica, niso ga pogrešali in tudi ne njegovega stereotipnega govora na milostive dame.

„Prijatelj, pojdi jutri z mano! Izvrstna partija záte!“

Tako je nagovarjal Stanko svojega prijatelja zvečer v kavarni. Mišku se zategne obraz.

„Res? Kam pojdeš?“

„Na Lokvico. Pripovedoval sem ti že nekaterikrat o lokviški krasotici.“

„O Minki?“

„Tako je! Sedaj ali — morda nikoli! Opravi se jutri in pridi ob jedni uri k meni. Predstavim te. Jutri je sama doma — to vem. Stari Cerberus se odpelje v mesto in vrne se šele zvečer.“

„All right! Da si mi zdrav, Stanko! Jutri ob jedni uri sem pri tebi.“

Miško odide — smehljaje se mogočno po poti.

Stanko odide — smehljaje se prihuljeno proti domu.

Koncipijent Stanko Pivek je imel večkrat posla pri lokviškem sodišču. Zato ni bil redek gost na Lokvici. V mnogih narodnih hišah je bil tudi domač prijatelj. Tako je zahajal nemalokrat v Žitarjevo hišo.

Žitarica je bila vdova. Imela je veliko posestvo, malin in tri pile ob vodi. Sinova sta študirala v mestu, Minka pa je bila jedinka. Vzgojila se je v samostanu. Sedaj je že doma dve leti, pomaga materi v gospodinjstvu in knjigovodstvu. Dasi je bilo doma vse preprosto in celó posli niso klicali gospodinje drugače kakor „mama“ in hčere ne drugače kakor „Minka“, vendar je znalo deklet nastopiti kot „gospodična“, kadar je bila v družbi mestne ali trške gospôde.

Koncipijent Stanko je rad zahajal v hišo. Mama ga je tudi rada videla pod streho. Saj je bil tako domač, in vendar se je znal vèsti lepo, kar Minki ne bo na kvar, mislila si je modra žena. Kaj je Stanku bolj ugajalo — ali

bogato in dobro deklet ali izvrstna kuhinja — tega sedaj še ne vemo. In tako so razdrli v domačem družinskem krogu marsikatero pametno, a tudi uganili marsikatero — nespametno.

Nekega dné sta govorila Stanko in Minka jako skrivnostno, kar ni bila navada. Zakaj pred mamó nista zakrivala ničesar. Mnogo sta se smejala, da se je celó mami čudno dozdevalo. Vprašala pa ju ni o vzroku. „Saj mi tako Minka pové, ko doktor odide“, mislila si je. Še celó neko pismo je priromalo kmalu po tistem od doktorja v roke Minkine, kar tudi ni bilo navadno.

Bila je lepa jesen. Zelenja že ni bilo dosti, le tam ob bregovju so smereke še ohranile svoje zelene vršičke. Sicer pa je padalo ovenelo listje raz drevje, travniki so zarjaveli in njive so kazale prstena rebra.

Po lepi cesarski cesti proti Lokvici je drdrala kočija mestnega izvoščka, in v kočiji sta sedela Stanko pa Miško.

Mladi gospod doktor je držal v roki neka pisma in zrl nepremično vánje. Miško Zubelj je popravljaj svoje manšete, uravnaval beli ovratnik z belo ovratnico in brskal prah raz črno obleko. Kadar pa se je obrnil prijatelj v stran, tedaj je pokukal v malo zrkalce, vdelano na hrbtišču krtačice, s katero je sukal plavkaste brke.

Kmalu se pokaže pred njima trg Lokvica. Preproste hišice so se gnetle okrog visokega zvonika. Le tu pa tam je kipela kvišku kaka večja novejša stavba. Na levo ob trgu se je valila počasna reka v globoki strugi. Ob reki pa so se vrstile pile in malini.

„Ali je to Lokvica?“ povpraša Miško prijatelja, ki je spravljaj listine v žep. Videlo se mu je na obrazu in besedi, da ga je nekaj zaščegetalo pri srcu.

„To je to, Miško! Sedaj se ti odpira življenje.“

„All right“, imel je Miško navado reči, dasi ni umel angleškega. Sploh je bil prijatelj takih ptujih izrazov.

„Ali vidiš tisto-le hišo v dve nadstropji, ki gleda tam ob vodi iz sadnega drevja?“

„Vidim. All right! Ali je to Žitarjeva?“

„Da, prijatelj! Tamkaj prebiva nepôkoj tvojega srca.“

„All right! Vendar jedenkrat! Veš, srce mi pa vendar-le utriplje.“

„To je človeško. Kaj meniš, da nji ne?“

„Torej vé, da prideva?“

„Vé, vé. Saj sem ji pisal.“

„All right! Osvojiti si hočem danes njeno srce. Brate, pomôzi!“

„Jaz bi si osvojil najprvo srce Cerberusovo, da sem na tvojem stališču.“

„To prepuščam tebi, dragi Stanko! Ljubezen potegne vse náse kakor magnetna igla.“

„Tebe je že potegnila, ker si suh (a ne na možganih, Miško), toda stara Žitarica je tolsta žena. Ne vem, kako bo.“

„Zato mi stoj trdno na strani kot prijatelj! Jedenkrat si me že osrečil. Torej še jedenkrat! Potlej bom pa še jaz tebe.“

„Hvala lepa, Miško!“ zavrne Stanko z dobrovoljnim nasmehom.

Že sta v trgu. Izvošček se ustavi pred znano gostilno, kjer potnika izstopita.

„Jaz grem k sodišču, prijatelj! ta čas me pa počakaj v gostilni.“

„Stanko! Meni je šinila izvirna misel v glavo. Kaj ko bi me izvošček kar tje zategnil? To bi bilo iznenajenje!“

„Miško, bodi pameten! Ti počakaš tu!“ reče mu z zapovedajočim glasom in odide.

Četrť ure pozneje pa prinese sodni sluga Mišku listek s temi-le besedami:

„Prijatelj! Nisem mislil, da se zamudim toliko časa. Obravnava bo trajala najmanj dve uri. Torej le idi — sam! Dobro srečo! Izgovôri me! Na večer pridem za teboj. — Stanko.“

„Torej je moja obveljala“, misli si Miško in ukaže zapreči.

Dr. Stanko Pivek se je pogovoril z Žitarjevo Minko, da ji pokaže kavalirja Miška Zublja na nenavaden način. Stanko privêde na Lokvico svojega prijatelja. Miško se ima sam predstaviti. Minka pa je naučila svojo hišno Anko, da bo sedaj igrala v resnici ulogo mestne gospodične, kakor je to pokazala spretno že večkrat na čitalničnem odru. Anka je bila taiste starosti kakor Minka, in hodili sta skupaj v domačo šolo. Bila je z Žitarjevim v daljnem sorodstvu, in ker so ji zgodaj umrli stariši, usmilila se je je Žitarica, in tako je ostala pri hiši. Bila je z Minko v vedni dotiki in tako se je marsičemu priučila, česar bi se drugače ne bila. Z Minko sta si bili prijateljici, dasi se je Anka vedno zavedala svojega ubožnega stališča proti bogati Minki.

Že ves teden ni bilo v kuhinji in hiši smehú ne konca ne kraja. Minka je učila Anko, kako bo predstavljala njo, kadar pride na obisk gospod Miško Zubelj. Minka pa hoče predstavljati hišino Anko. Tako so se dogovorili tistega dné, ko sta dr. Pivek in Minka tako skrivnostno stikala glavi. Pismeno pa sta se zmenila, kdaj ne bo ves dan „mame“ doma. Bog varuj, ako bi zvedela mama o tem! Ves poskus bi se izjalovil.

Vse je bilo torej dogovorjeno. Doktor Stanko je hotel svojega prijatelja nekoliko izpametovati,

ob jednom pa napraviti Minki malo veselje. Kateri vzrok je bil veljavnejši, tudi še ne vemo.

Mestni izvošček torej priropoče pred hišo. Ko je stopil naš junak iz kočije, že se prikaže na pragu mlado dekle.

„Dober dan želim, blagorodni gospod. Izvošček, kar izprezite! Tam-le je hlev.“

„All right“, izpregovori Miško. „Kako ti je ime, dragica, da te vem klicati?“

„Danes sem Anka“, odgovori hišna. „Blagorodni gospod, prosim, vstopite!“

Hlapec, ki je priskočil izvoščku na pomoč, zategnil je obraz, potem pa se je uganljivo nasmehnil, zazrši Minko v Ankini obleki in slišavši njen odgovor.

„Ali nisi vsak dan Anka?“ povpraša jo Miško, stopajoč v vežo in popravljajoč manšete in ovratnik.

„Ne. Kadar so mama hudi, pravijo mi Zanjka.“

„Tako? All right! Ti torej loviš v zanjko?“

„Kdor se dá uloviti — zakaj ne?“ in pogleda ga premeteno. „Vstopite v sprejemnico!“

„Ali so gospa doma?“

„Gospe ni doma. Odpeljala se je v mesto. Doma pa je gospodična.“

Miško se dobrovoljno nasmehne in pravi:

„Torej Anka! Naznani me. Evo ti moje posetnice.“

Anka izgine s posetnico pri durih. Hišna jo je že čakala v veži in rekla:

„Dobro si se obnesla.“

Kadar sta bili sami, tedaj sta se tikali.

Precëj časa je ostal Miško sam. Ogledoval je podobe po stenah.

„Skoro same svete podobe. Najbrže mora biti jako pobožna“, premišljuje sam pri sebi.

V tem, ko je sedel Miško na divanu in ogledoval pohištvo ter nestrpno čakal, popravljala je domača gospodična — vsaj za danes — v veži svojo toaleta.

„Le srčno se vêdi in govôri, kar ti pride na um“, reče ji hišna Minka, danes seveda Anka. Dasi je bila pogumno dekle ta „gospodična“, vendar ji je srce močno utripalo.

Vstopi. Miško se skloni po koncu, priklanja svoj dolgi život in poljubi roko.

„Oprostite, milostiva gospodična, da sem tako prost, da sem se predrznil . . .“

„Nič ,oprostite‘, gospod Zubelj“, odgovori Anka, skloni ljubeznivo svojo glavico in pokaže na divan: „Sedite, gospod Zubelj!“

„Prosim, milostiva!“

Anka pa sede na fotélj.

„Torej vi ste oni prijatelj gospoda doktorja, o katerem sem že toliko lepega slišala?“

„Toliko ne, kolikor jaz o vas.“

„In gospod doktor? Zakaj ga ni?“

„Oprostite, milostiva, pride. Zamudil se je v sodišču dalje, kakor je mislil, in jaz sem bil tako prost, da sem se vam predstavil na svojo roko. Ali mi bodete kaj zamerili?“

„Vam ne morem zameriti kot prijatelju našega gospoda doktorja.“

„All right!“

„Vi govorite tudi angleški, kakor čujem?“

„Pač sem se učil kot dijak angleščine, toda angleške klasike sem čital rajši v prevodu.“

„Torej Shakespeareja poznate dobro?“

„All right!“

„Cegnarjev prevod Shakespearejeve Marije Stuart¹⁾ vam je znan?“

„Olikan Slovenec mora poznati svojo književnost.“

„Ali poznate to-le podobo na steni?“

„To je najbrže Murillova Madonna.“

„Zmotili ste se, gospod Miško! To je Marija Stuart.“

„A tako? Kot iskrena Slovenka ste tudi pobožni, kakor vidim na podobah, milostiva. All right! Ta lastnost krasi nežni spol.“

„Ali moškega ne, gospod Miško?“

„Kakor se vzame.“

„Pobožnost moževa se preskusi le v nevarnosti, pravi Shakespearejeva Marija Stuart, kaj neda gospod Miško?“

„Oh, gospica, vi znate pomagati moškim iz zadrege. Kako srečen bi bil, da bi na strani imel tako družico!“

„Tako si lahko priskrbite. Saj je v mestu marsikaka plemenita gospodična, katero bi vi neizrekljivo osrečili, ko bi si jo izbrali za svojo družico.“

„Toda narava ima svoje zakone, milostiva! Ljubezen se ne dá siliti.“

„Prav pravite, gospod Miško!“

„All right! Toda povejte mi vendar, milostiva, ko bi si mož, kakoršen sem jaz, želel imeti za nevesto vas, gospica, kaj bi mu odgovorili vi?“

„Oh, gospod, zame je to pretežko. Vi ste fin mož, vi ste kavalir, vi to veste bolje.“

„All right! Tak odgovor mi ugaja. O, ko bi našel pri gospodih ta fini čut, kakor pri gospodični Minki, tedaj bi si želel izbirati le prijatelje. Tako ga pa ni, in gospodična Minka, svetujte mi . . .“

„Kaj bi vam svetovala? Poslušajte svojega ljubljenca Shakespeareja, ki podaje na usta Mariji Stuart tele besede:

Možje so taki: sladneži so vsi;

Njih bog je lahkomiselnost in sladnost,

Ne cenijo, kar morajo častiti.

¹⁾ Manj zvedenim čitateljem omenjamo, da je zložil igro „Marija Stuart“ Schiller, ne pa Shakespeare. A naša poredna Anka se norčuje iz kavalirja, ki je sam malo poznal književnost. — Uredn.

„Gospodična Minka! Ali veljajo tudi meni te besede?“

„Ne, le možem.“

„In mene nimate za moža?“

„Ne za navadnega, marveč za posebnega prijatelja gospoda doktorja.“

„In nič več?“

„In za finega kavalirja.“

„In nič več?“

„In za našega gosta.“

„In nič več?“

„Anka, čuješ! Pripravi mizo. Saj se bodete nekoliko ohladili, gospod Zubelj, predno pride gospod doktor, kaj ne?“

„Milostiva, preveč ste gostoljubni.“

„Saj še ne veste.“

„Ali jaz sem ptujec, ne gost.“

„Torej dvomite o mojih besedah?“

„Nikakor ne, milostiva! Meni je dovolj, da uživam vašo blaženo pričujočnost.“

„Ta vas ne nasiti.“

Miško se ni čutil srečnega s temi pogovori. Zato je hotel biti bolj poetičen, uprl je oči na sobni cvetličnik in del:

„Milostiva gospica, kako krasne cvetlice imate! Kako srečen bi bil, ko bi vi utrgali jedno in mi jo poklonili!“

„Vi ste bliže, gospod Zubelj, utrgajte si jo sami!“

„Torej dovolite?“

„I, seveda, kako rada! Saj še otrokom delimo cvetlice, a da bi jih ne prijatelju gospoda doktorja!“

Najrajši bi bil Miško zaškripal z zobmi, toda premagoval se je. Že je hotel postajati osornejši. Da se mu to dekline neče kar nič ukloniti in ne sprejme njegovih ljubeznivostij, to ga je srdilo.

Kar se začuje ropotanje domače kočije.

„Jej, jej, mama že gredó“, zakliče Anka in, kakor bi trenil, skoči iz hiše.

Mati Žitarica zleze z voza.

„Kakšna pa si, prismoda?“

Anka se spomni, da ima Minkino obleko. Toda hitro se izgovori:

„Minka je popravljala obleko in pomerila jo je na meni.“

„Vedno si kaj izmišljujeta.“

Mišku pa je bilo vroče v sprejemnici. Nekako čuden se mu je zdel ves ta pomenek.

Minka sama pa ga je opazovala pri ključavnici, ko mati stopi v vežo.

„Mama! Obiskal nas je doktorjev prijatelj Miško Zubelj. Jaz ne maram za njegove neslanosti, in Anka je dejala, da me ni doma. Zato le glejte, mama, da ga vi sami odpravite kar najhitreje.“

„To ni prav. Ali ne veš, da moramo biti vljudni z vsakim človekom, dasi ga ne maramo? Tega nisi prav storila.“

„Mama, jaz se zaprem v svojo sobo. Stori-rite, kar hočete! Mene ne pripravite, da stopim v sprejemnico.“

Minka steče po stopnicah, mati godrnja v veži, Anka pa je pilarjem nesla malico.

„Če ni drugače, pa bodi!“ reče Žitarica in stopi v sprejemnico.

„Poklanjam se, milostiva gospa, in predstavljam kot Miško Zubelj, finančni uradnik.“

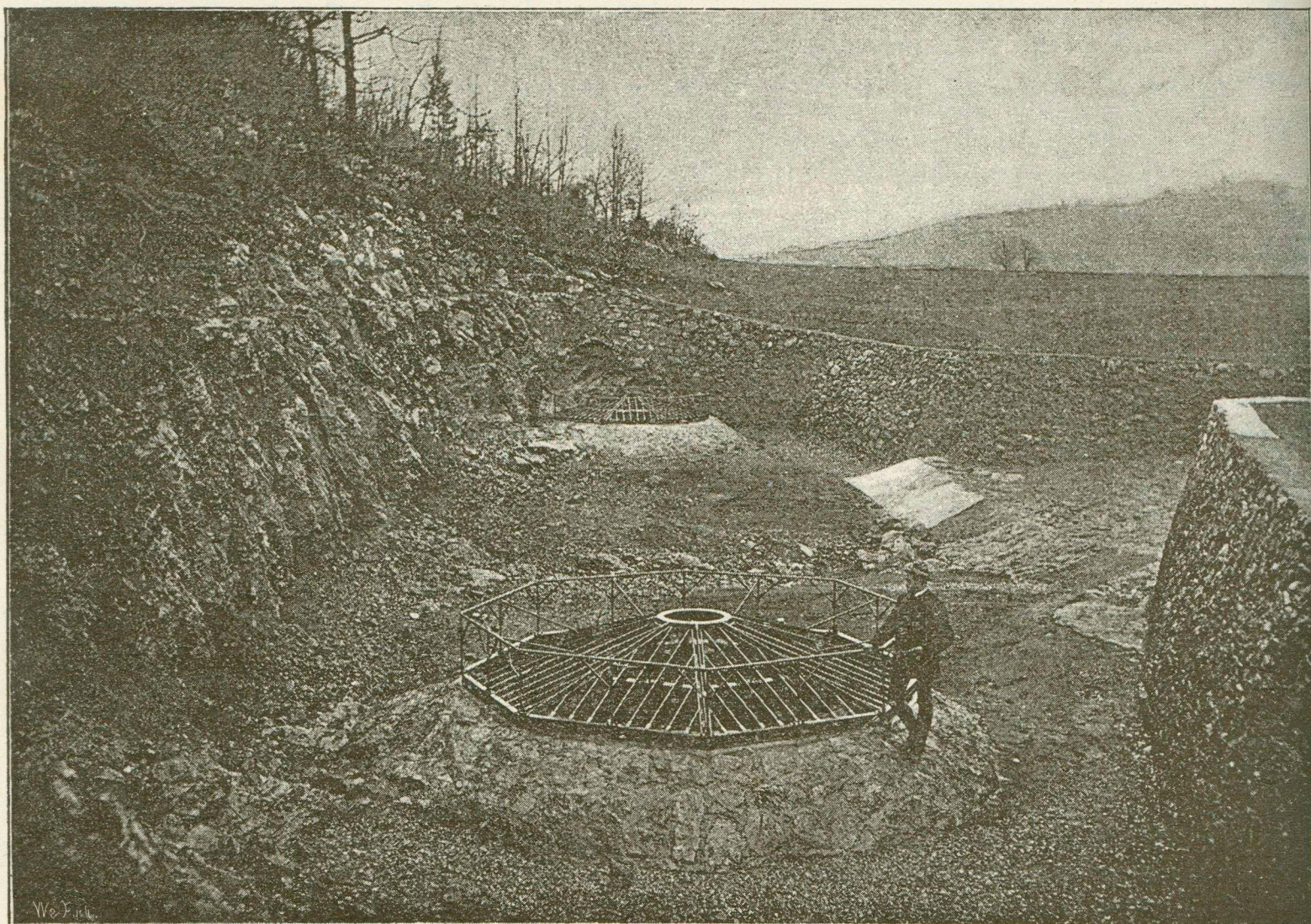
„Kaj ne, dolgočasite se, gospod Zubelj? Tako nesrečen dan ste zadeli — — —“

„O, nikakor ne, gospa! Kdo bi se dolgočasil pri tako zgovorni dami, kakor je vaša gospica hčerka?“

„Kaj je doma?“

„Ne umem, vas, gospa! Ali vam ni pri-tekla ravnokar naproti?“

„O ne, gospod Zubelj! To je le moja hišna. Pač ima obleko Minkino, ker jo je Minka po-merjala na nji, toda Minke ni doma!“

Vodni požiralnik pri Planini. (Delo Fr. Putika.)

Ako bi bil Miško bistrejšega uma, zapazil bi bil pač lahko, da gospa ni govorila resnice. Ni bila vajena lagati, in od tod tolika zadrega na jeziku in v vedenju.

Miško pa je vendar slutil, da ga je Minka prevarila. Toda ni hotel pokazati tega in zato reče:

„In tako izobraženo hišno imate? Kakšna mora biti šele gospodična hčerka? Rad bi imel čast poznati jo.“

„V nedeljo je plesni venček v čitalnici, go-
spod Zubelj. Vabim vas, da nas takrat poča-

stite s svojim pohodom. Saj pride tako več gospodov iz mesta.“

„Ako mi obljubite, gospa, da mi vaša go-
spodična hčerka ponudi roko za prvo kadriljo?“

„Tako daleč ne seza moja materinska oblast,
gospod Zubelj.“

„In vi, milostiva gospa! Ali mi to obljubite?“

„Jaz ne plešem, gospod Zubelj.“

„A propos! Pozno je. Gospoda doktorja ne
morem več čakati. Poiščem ga v trgu.“

Miško vstane.

„Obžalujem, gospod Zubelj, da se vam tako mudi. Upam, da bode te še naš gost.“

„Upajmo, gospa!“

Hladno se Miško poslovil in se odpelje.

Dasi je bil kavalir, vendar je klel po poti prav po domače.

„Ta Anka mi je uganka, ne zanjka“, govoril je po poti prislednemu prijatelju Stojku.

„Miško, poprej si se togotil, da sem te pustil na cedilu, in sedaj se togotiš, da sem te hotel celó prevariti. Mogoče, da te je Anka ujela v zanjko namesto Minke. Saj ubožna ne pojde tudi ona od hiše. Toda o mojem prijateljstvu nikar ne dvomi! To se ti utegne maščevati.“

„In kakšne mi je pravila! To se pravi iz tvojega prijatelja norčevati se, kakor so počeli z menoj. In tvoja dolžnost je kot prijatelja, da skrbiš za to, da mi dá Minka zadoščenje.“

„Meni se tako zdi, da je tebi bolj po volji mama kakor Minka in da si ti šel tje radi denarja in ne radi Minke. Kakšen kavalir pa si ti? Ti moraš dati zadoščenje meni in hiši Žitarjevi, ker tako govoriš o poštenih ljudeh. Ti si se norčeval iz njih, ne jaz in oni iz tebe.“

Tako je pregovarjal Stojko svojega prijatelja po poti, in predno sta bila v mestu, prepričan je bil Miško do cela, da dela Stojko prav, in da je on vse zagrešil.

Po Lokvici se je zvedelo drugi dan vse o Mišku Zublju. Tudi mati Žitarica je naposled zvedela čisto resnico. Rastogotila se je tako nad hišno Anko, da jo je zapodila od hiše.

Jokala in prosila je Anka, toda mati je bila odločna. Ni se dala preprostiti.

Anka je šla k neki drugi prijateljici.

„Nič se ne boj, Anka! Saj to bode le nekaj dnij trajalo, in ti boš zopet pri nas“, rekla ji je Minka.

In tako je bilo. Čez osem dnij je bila Anka zopet pri Žitarjevih.

V tistih osmih dneh pa je Anka pisala pisemce do gospoda Miška Zublja in prosila ga odpuščanja.

„Jaz sem tista grešnica, ki sem Vas vodila za nos“ — tako je pisala — „jaz sem hotela napraviti šalo z Vami. Toda silno draga je zame ta šala. Zakaj morala sem od hiše strani, ko je mati zvedela, kako sem ravnala z Vami. Prosim Vas torej odpuščanja. Niti gospoda doktorja, niti gospico Minko in še manje gospo mamo zadeva kaka krivda — kriva sem jaz sama vsega. Tožili me menda ne bode radi tega, ker sem že dovolj nesrečna in obsojena...“

Anka je lagala tudi v tem pismu. Lagala pa je zato, da je vso krivdo zvrnila nase. Ker pa se je vendar-le bilo bati zlih posledic, pisala je to pisemce Mišku in ga prosila odpuščanja. Hotela je, da bi se mu smilila.

Dosegla je svoj namen.

„Beri, prijatelj!“ reče Miško Stojku, prejemši pismo.

„Hm, torej tako je! In kaj misliš storiti?“

„Svetuj mi!“

„Stôri to, kar se kavalirju spodobi.“

„Kaj?“

„Da se nežnemu spolu vse odpušča.“

„All right! Da je le Minka nedolžna!“

„In jaz nisem?“

„Ti moraš pa šele dokazati.“

„Beri še jedenkrat pismo.“

„Ženske ne bodo moških branile.“

„Ampak moški naj branijo ženske; Miško, kaj ne, da!“

„Tako, tako, prijatelj!“

„Torej le brani jih sam! Jaz pa ti pravim, da človek večkrat najde, česar išče. Pa brez zamere! Zdrav!“

Miško ni odslej več ‚dvoril‘ ženskemu spolu, zlasti ne, odkar je vzel prebrisano Anko za ženo. Odvadila ga je takega vedenja. S Stojkom pa, ki ima Minko, sta prav dobra prijatelja.

Krokodilov jok.

V obžganem produ reke Nila
Pošast se grozna je zvalila:
Res majhna je prišla na svet,
A vzrastla silno v teku let.

In biva v pesku, biva v vodi,
Pograbi ga, kedor gre todi,
Z zobovjem ostrim ga pretrè,
Premelje ga in ga požrè.

Pa brž postane svet oprezen,
Ne gre več mimo človek trezen.
In kaj izmisli si zverjad,
Ko žrtev ni, ko trè jo glad:

V večernem hladu zleze v ločje
In tožno joče, prav otročje;
Prav, kot bi malo dete bil,
Ječi pri Nilu krokodil.

In glej, pošast jih mnogo zmoti,
Da spejo gledat s prave poti;
A zver pograbi hitro plen,
Od nje ne vrne se noben.

Zamorcev bednih divja lovca,
Nemila sužnikov trgovca,
Ženêta črncev več krdel
Na trg iz Kamovih dežel.

Ženêta dečke, nežne deve,
Može, žene in stare reve.
V verigah se solzé ječeč,
V domovje drago si želež.

Pa kar zajoče — nežno, milo,
Kot bi dveletno dete bilo:
„Oj dober bo za roba ta!“
Ponj lovca stečeta obá.

A bilo ni to jok otročji —
Pošast oba pograbi v ločji.
Pač róbe kličeta v pomoč,
A brž ju skrije žrela noč . . .

Zamorci vriščejo radosti,
Ko so sami in ko so prosti;
Verige, jarme razdrobé
In k svojcem spet domu hité.

Še vé zamorec to prigodbo
In tako-le izreka sodbo:
Božanstvo slalo je pošast,
Da Belec nas ne hodi krast.

Hudé sred naše domovine
In krvoločne so zverine;
A krvoločnejše je ni,
Kot kupčevalci so z ljudmi.

Anton Hribar.

Pred gozdno kapelo.

Kapela gozdna. Tiho vse okrog.
Na steni govori le slika:
Ob smrtni postelji rednika
Stojita žena in Zveličar, Bog.

Kakó bolniku lice je bledó,
Uvela, mokra mu desnica,
Poljublja sôlzna jo Devica,
Nebeški Sin mu kaže na nebó.

Jaz, svetu premolčeč, preresen gost
Ta prostor časih si izvolim,
Da tiho pred podobo molim,
Skrbij posvetnih, del težavnih prost.

Kaj dá mi tudi svet, naj dá mi vse?
Neznano spremlja hrepenenje
Človeka tukaj vse življenje,
Izvora mu ne vé in konca ne.

Mogočni orel se nad zemlje vrt
Ponosno dvigne, varno plove
Čez reke, grade in vrhove,
Na skalo sede truden in potr.

Takó časti vrhove preleti
In preleti bogastva grade,
Užitkov reke in naslade,
Naposled truden človek obsedi.

In kdor na poti smrti se otmè,
Kaj mu ostane za življenje?
Neznano ono hrepenenje;
Izvora mu ne vé in konca ne.

In vendar ist je konec in izvor:
Ob smrtni postelji rednika
Z levico Bog se ga dotika,
Z desnico kaže isti Bog navzgor.

O pridi v to samoto vsak zemljan,
Skrbij posvetnih, del pozabi!
Vsaj hrepenenje te privabi,
Da bode ti izvor in konec znan!

O pridi hrepenečega srca,
In videl bodeš, da najraje
Pred sliko jokal bi smehljaje,
Ko najdeš konec in izvor — Bogá.

Anton Medved.

Celje in okolica.

(Povestne in mestopisne črtice. — Poleg „Celjske Kronike“ i. dr. sestavil *Andrej Fékonja*.)

(Dalje.)

Selitev narodov.

V V. in VI. stoletju so se vršili v Evropi veliki ljudski prevrati; in tedaj je bila tudi za našo domovino v obče, kakor tudi za celjsko stran, posebno huda dôba.

Najpreje so pridrvili v naš kraj zapadni Goti s svojim kraljem Alarikom iz Panonije l. 408. ter skoz Celejo drli proti Rimu; a premagani so bežali pred hrabrim Stilikonom iz Italije nazaj ter okoli Celeje in Petovija strašno morili in plenili.

Za temi so privihrali divji Huni, katerih oddelek je baje l. 451. šel skozi Celejo v Galijo; a naslednje leto 452. je lomastil sam grozoviti Atila skozi Celejo, Emono, Akvilejo do Rima, ter pomirivši se z Rimljani, vrnil se zopet tudi v Panonijo. V opustošenih krajih je potem nastal hud glad.

Leta 473. so pridrli vshodni Goti s kraljem Vidimirom skozi Celejo dalje v Norik in Italijo.

Dve leti nato pa so prihruli od severa Heruli, Rugiji in Skyri s knezom Odoakerjem prek Alp ter deroč v Italijo oplenili in porušili tudi Celejo leta 475. Odoaker je pri Raveni zmagal cesarja Romula Augustula in zavladal sam kot „kralj Italije“, in cesarski naslov v zapadno-rimski državi je nehal.¹⁾

Sedaj pa je tudi naše Celje za dolgo izginilo iz povestnice.

Rimske starine v celjski okolici.

Razven v mestu Celju nahajamo razne rimske starine tudi v bližnji in daljni okolici celjski; po njih moremo soditi o tamkajšnjih naselbinah davnih Rimljanov.

Začnimo v savinjski dolini.

V Žalcu je na župni cerkvi na severni strani zvonika kamenena podoba z lasnimi kitami; in v bližnji vasi Vrbju na (preje Hausenbichlerjevem, sedaj Gorjupovem) mlinu je kamen, na katerem se vidi venčan orel, smokveno listje, krilat ribokonj in školjka.²⁾ V vasi Gornje Gruševlje v župniji svetega Petra se nahajajo sledovi rimskemu taboru; izkopali so namreč l. 1853. opeke z napisom:

LEG. II. ITAL.

in druge rimske starine, obdelano kamenje, mozajik blizu 16 [ ]' velik, razbite posode, človeške

kosti, orodje bronovo in železno, in mnogo raznih denarjev.¹⁾ V Gomilski so našli blizu župne cerkve, poleg šole in na Devpljevem zemljišču staro zidovje, iz katerega so izkopali belomarmorne ploče, kamenene stebre in veliko opeke z zavitimi robovi. Tako staro zidovje in v njem veliko robate opeke in ožgano kamenje so izkopali tudi l. 1877. pri bližnji Strašnéški grajščini poleg cerkvice sv. Mateja; tudi so našli tukaj obokan grob, v katerem so bile kosti kakega dvanajstletnega človeka. Poleg velike ceste pa stoji griček, navadno imenovan „pri gavgah“, a je očitno umetno nametan, in v njem so l. 1884. našli 6—7 m dolg, iz belih marmornih ploč zidan grob, pa kose finega alabastra, zdrobljeno steklo in zarjavelo železo. Brez dvojbe so vse to rimski grobovi.²⁾ (Morebiti je isti kraj „Gomilsko“ dobil ime prav po teh gomilah = grobovih.) Nadalje so v občini Letušu, v okolici Hrastje, v župniji braslovški, izkopali v vinogradu blizu gornjega Hrašana rimski kamen z napisom:

... Albanus . . . Hespan . . . S . . . R. V. F.
Sibi Et Surae Vxor . . . An. XXXV.,

kateri kamen so zatem vzdali na kovačnici pri spodnjem Hrašanu, a se je pozneje nekam izgubil.³⁾ Na Gorenjem ob Paki so izkopali prav blizu podružne cerkve sv. Janeza Krstnika, poleg hleva krčmarja Zapušnika p. d. Lečnjaka, rimske opeke; in ne daleč od tam, na polju cerkvenika Kolenca, nahaja se tudi rimsko zidovje.⁴⁾

Tudi v gornji Savinjski dolini se nahajajo rimski spomeniki in to pri trgu Rečici. Na polju niže pota od pristave na Rečico so sledovi rimske zgradbe. Nadgrobnik kamen, tam izkopen, z napisom:

Agilori C. Fil. XL Avita Mari F. Mar O
Optim Fec. Et Sibi

je vzdan v Spodnji Rečici na Hlačunovi hiši št. 12. Na zvoniku podružnice sv. Janeza nad Rečico pa sta vzdana dva, l. 1843. tam izkopana rimska kamena z napisi; jeden je nadgrobnik, ki ga je postavil dosluženi državnik

¹⁾ Ig. Orožen: Dekanat Cilli 435; Novice 1853, 15.

²⁾ Dekanat Frasslau 58, 65; Südsteir. Post 1884, 24.

³⁾ Dek. Frasslau 34. Spomina vredno je, da je blizu tam, kjer je bil najden kamen, posestnik Zornik; primeri v napisu: Surae.

⁴⁾ Dek. Frasslau 189.

¹⁾ Ig. Orožen: Cel. Kron. 12.

²⁾ D. Trstenjak: Novice 1855, 101, 70.

Metilius Maximinus in njegova žena Aurelia Vera, pa duumvir Metilius Aelianus, Luconius Simplicianus, Metilius Victorianus in Severa, hči Decime; drugi je obljubni kamen, katerega je I. D. M. t. j. Invicto Deo Mithrae postavil Sextus Masclinius.¹⁾

Strani od Savinjske doline, v Galiciji, se nahajata na župni cerkvi dva rimska kamena z napisi; in v obzidju tamkajšnjega pokopališča sta znotraj na s.-z.-s. strani na dveh kamenih obražena vrana in sokol. Na podružnici svetega Ožbalda v Pernovi pa je zunaj na steni zakristije rimski kamen 2 $\frac{1}{2}$ ' visok in 1 $\frac{1}{2}$ ' širok, vzdani s plastično podobo, ki kaže ženo s korpičem v desnici.²⁾ Dalje se je tudi v Šaleški dolini našel pri vasi Šaléku l. 1882. na župniški njivi pod hlevom kamen s tem-le poznorimskim napisom:

*D. M. Baeb. Speratinus Obi A L** Speratus
Filius . Et Cardide Uxori.*³⁾

V sedanji novocerkovski dekaniji, t. j. ob véliki cesti rimski iz Celja skoz Vojnik pa v Straníce in v Vitanje itd., moralo je nekda biti mnogo rimskih ali latinščine večih naselnikov, kakor to posvedočujejo v tem kraju se nahajajoči rimski kameni spomeniki in druge starinske najdbe. Znani so sedaj ti-le:

V Sv. Marjeti, v župniji vojniški, velikanski kamenen lev in zlati denarji od cesarja Antonina Pija in Marka Avrelija (l. 161.—192.). V Vojniku samem, na podružni cerkvi sv. Florijana je na južni strani vzdani starinski reliefkamen, predstavljajoč medveda, ki trga psa, in pred katerim beže srne in psi. Pri bližnjem gradu Taboru je bil izkopen kos rimskega kamena in zatem po želji nadvojvode Janeza prenesen k Novi cerkvi in tam pri vhodu na cerkvišče shranjen leta 1809.; napis na njem o XXX. legiji. V Polžah poleg Nove cerkve je našel arheolog Rih. Knabl (župnik pri Svetem Andreju v Gradcu) l. 1862. nad kletnimi vrati dekanove viničarije gornji del nadgrobnega kamena z napisom ženi — natione Dardana. V Ivnici pri véliki cesti poleg Tabora so l. 1725., ko so delali sedanjo cesto, izkopali devet rimskih kamenov miljnikov, katerih napisov se je dalo čitati samo pet, krajše ali dalje pripovedujočih, da so jih dali postaviti cesarji: Traianus (101), Hadrianus (132), Antoninus Pius (140 ali 141), Severus in Caracalla (211) in Macrinus in Diaduminianus (218) z dotičnimi naslovi in opisi. Vsi ti miljniki kažejo, da je ta kraj (Ivnica) 6000 korakov od Celeje. Spravili pa so bili vse te kamene v Beč, kjer se sedaj nahajajo v

c. kr. dvorni biblijoteki. Dalje se je pri Lemberškem gradu na vrtu l. 1865. našel rimski nadgrobni kamen, katerega napis pa še ni prav raztolmačen. Na Vranji peči je bil najden starinski lev, kateri pod prednjo nogo drži ovno glavo; prenesli so ga pa k dobrnskemu gradu, kjer ga je našel profesor dr. Alb. Muchar. Na Dobrni je pri župnišču našel profesor dr. K. Tangl rimski kamen z nekaterimi črkami. V dobrnski podružnici sv. Nikolaja so l. 1889. našli pri malem oltarju rimski nadgrobni kamen s prav umevnim napisom ter ga vzdali tam zunaj na kapeli sv. Frančiška.¹⁾

Tudi v sed. laški dekaniji je bilo po debrih in hribih že v rimski dóbi naselnikov. kakor o tem svedočijo naslednje v tem kraju najdene in ponajveč še ohranjene starine.

V Laškem trgu dve obrazni podobi iz kamena; jedna, vzdana v hiši št. 49, kaže glavo, na katere vrhu stojita dva laboda z razprostrtimi peruti in s kljuni se dotikajoča; druga na kaplaniji (pri kostenjaku ali kapeli sv. Janeza) predstavlja moža v nekaki srajci, kateri drži na vrvi, žival podobno mrjascu, poleg ukrivljenega stebela končujočega se v solnčnico.²⁾ Za tem dva leva iz belega marmorja, katerih jeden je bil na oglu nove bolnice, a pred dobrimi 50. leti so ga bili prenesli v Rimske Toplice; drugi pa je v župni cerkvi pri kapeli sv. Frančiška; tretji marmorni lev je ležal v dolbini nad vrati kostenjaka in je sedaj menda pri ondotni župni hiši. Gruter je našel na Laškem tudi kamen z napisom, katerega pa sedaj več ni. V župni cerkvi pa je zadaj v oltarju sv. Rož. venca vzdani kamen z napisom. V občini Rifnigozd je bil pri Francu Zdolcu p. d. Majcenu za kotlom h. št. 5. vinotoka l. 1817. izkopen tam, kjer je sedaj hlev, kos kamena z napisom, katerega so vzdali na hišo nad kletnimi vrati, a ga je l. 1857. veter prevrgel, da se je razbil. Na istem mestu, Gradšče imenovanem, leži baje še zakopano staro zidovje. V okolici Slatini, občini Sv. Petra in v župniji Sv. Ruperta je bil l. 1893. najden rimski kamen z napisom, ki je ležal v groblji poleg ceste jeden meter globoko.³⁾ V občini Strmec, okolici Bukovici h. št. 56 v laški župniji je vzdani na hlevu Ant. Beleja podom. Bukovška obljubni kamen z napisom. Na podružni cerkvi sv. Štefana v Turjem župniji Sv. Jakopa v Dolu je vzdani zunaj v steno kamen spomenik z napisom, ki je bil najden v kupu kamenja na njivi v Ložci med sv. Štefanom in Brdcem. Pri sv. Jakopu v Dolu je na župni hiši vzdani kos obljubnega kamena

¹⁾ Dek. Oberburg 167, 185.

²⁾ Dek. Cilli 394, 395; Letop. Mat. Slov. 1870., 25.

³⁾ Dek. Schallthal 134.

¹⁾ Vse napise na teh kamenih ima točno po besedi in obliki Ig. Orožen: Das Dekanat Neukirchen. 1893.

²⁾ Gl. D. Trstenjak: Lp. Matice Slov. 1871. 180.

³⁾ Gl. Ig. Orožen: Dek. Neukirchen 599.

posvečenega Fortuni, a je bil najden v tamošnji vasi pred krčmo. Pri sv. Marjeti (pri R. Toplicah) je na neki hišici v Dinelazah vzdian kamen z napisom. V Dolu v župniji sv. Nikolaja je bil pri vrtnem zidu Mat. Goriška št. 6 najden kamen z napisom, ki je sedaj v Jovaneju v Gradcu. V Rimskih Toplicah so bili najdeni in so tam shranjeni: kamen z napisom:

VALETVD . ,

zatem še več obljubnih kamenov posvečenih nimfam, vsi z napisi. Tudi so tukaj l. 1845. našli rimska kadunjasta mala kopališča, kar nam kaže, da so torej Rimljani tukaj imeli že toplice. V okolici Na colu župnije sv. Jedrti se baje nahaja staro zidovje in stare opeke. V Trbovljah se na župni cerkvi nahajata dva rimska kamena z napisi; in pri trboveljski podružnici sv. Katarine je vzdian rimski nadgrobnik kamen. Blizu loške podružnice sv. Duha v Čelovniku je bil najden rimski nadgrobnik kamen z napisom, katerega je pozneje župnik Ferd. Ripšl dal vzdati na župni hiši v Loki; in pri drugi loški podružnici sv. Jurija na polju sta vzdiana dva rimska kamena z napisi, posvečena menda vodnima božanstvoma: Savus in Adsalutta. V župniji Razborju sta bila najdena dva rimska kamena z napisi; jeden, najden v gozdiču Mart. Šanteja v Hinini h. št. 12, je bil pozneje oddan v Gradec zgodovinskemu društvu; drugi je bil na Lisci v okolici Rudi, preje omenjeni, od tavrške čete svojemu polkovniku M. Ulpiju Rutilijanu postavljeni.¹⁾ — Razven tega je bilo v tem kraju najdenih tudi nekaj starih denarjev in drugih kovinskih starin. Tako je bilo menda l. 1833., ko je pri Celju v jarku med Šmiklavškim hribom in Bučelinco pri tamošnjem viru priplavalo izpod skale blizu 60 rimskih denarjev. Le nekaj malo je bilo teh denarjev srebrnih, vsi ostali so bili bronasti. Hartnid Dorfmann, predstojnik tukajšnjega gimnazija, in učitelj J. G. Seidl sta ravno tje naletela, ko so otroci te denarje zbirali iz virnega kotleca.²⁾ Na Laškem se je našel l. 1880. pod kapelanijo jeden srebern denar brez napisa, na prednji strani je vtisnjena moška glava z diademom, zadej pa konj. L. 1853. pa je bil tudi na Laškem najden srebern denar ces. Gordijana; pa v Lahomnu velik srebern denar cesarja Aleksandra Severa, v Slivnem jeden bronov denar, in v Kloštru, v občini sv. Krištofa, tudi jeden bronov denar, bajè Lysippus. V Rimskih Toplicah je bilo najdeno tudi več denarjev od Avgusta, Klavdija, Trajana, Komoda idr. V Trboveljski župniji in to v občini Retje pa je bilo l. 1868. najdenih pod neko grobljo v zemlji za-

kopanih 553 srebrnih denarjev, od katerih so nekateri podobni onemu laškemu brez napisa. Pravijo, da so to baje keltski denarji (?). Od drugih kovinskih starin so našli v laški župniji, v občini Ojstro, pri Stiglju št. 2 bronove igle in bronov prstan, na Srebotovi njivi št. 30 pa bronov, 7" visok vrč z ročem.¹⁾

Več rimskih kamenov spomenikov pa je bilo najdenih še dalje na severu od Celja, nad Vitanjem v Hudinji in na Skomarjih, in posebno mnogo v župniji Stranica, zatem v Konjicah, pri sv. Martinu na Pohorju idr., o katerih razpravlja Dav. Trstenjak v Novicah l. 1859. 52; l. 1858., 50; v Lp. Matice Sl. l. 1870.

Kršćanstvo.

Poleg rimskega gospodstva in latinskega prebivalstva je bila v celjsko stran dospela tedaj tudi krščanska vera.

Trdi se v obče, da so na slovensko zemljo prišli prvi oznanjevalci sv. evangelija iz Akvileje, stolice sv. Hermagora (o. 63); morebiti pa tudi iz Sirmija (Srem), stolice sv. Andronika (o. 61).²⁾

O prvih začetkih krščanstva posebej v Celeji nam sicer ni nič znanega. Med prognanci iz Rima in v obče iz Italije, kakor tudi med vojaki italske legije II. in med uprav rimskimi kolonisti že I. in zatem II. stoletja, moglo je pač priti kaj kristijanov tudi v naš kraj.

V III. stoletju pa je bilo krščanstvo v rimski Celeji že tako razširjeno, da so iz njega vstali misijonarji in mučeniki. Tedaj je namreč bil okoli l. 230. v Celeji baje od krščanskih roditeljev rojen preje omenjeni Maksimilijan, kateri je pozneje oznanjeval krščansko vero po Noriku ter zatem posvečen bil od papeža Siksta II. (l. 257?), postal naposled (o. l. 284.) škof v Laureaku (sed. Lorch v G. Avstr.). Prišedši v rodišče svoje, da rojake v sveti veri utrjuje, bil je nato Maksimilijan, ker ni hotel darovati maliku Martu, na povelje sodnika Evlazija obglavljen l. 303., kakor je bilo že povedano.³⁾

Mučeniški spis: Vita S. Maximiliani pravi, da so tedaj v Celeji na ukaz Evlazijev darovali Martu vsi pogani, a tudi mnogi, kateri so krščansko vero že bili izpovedali. Bilo je torej še dokaj kristijanov boječih omahljivcev. Povsem je bila Celeja pokristijanjena ter je bilo odpravljeno poganstvo in zlasti malikovanje v tej strani pač izza l. 313. isl., kadar je namreč cesar Konstantin Vel. dovolil kristijanom slobodo in priznal krščansko vero za državno.⁴⁾

¹⁾ Ig. Orožen: Dek. Tüffer 6.

²⁾ Huber O. c. I. 65 sl.

³⁾ Huber I. 106, 119 sl.

⁴⁾ V Savinjski dolini pripovedujejo, da je tudi sveti Martin todi oznanjeval besedo božjo. No, kakor piše

¹⁾ Ali je bil morebiti ta Rutilijan poimenovan po okolici Rudi?

²⁾ Ig. Orožen: Celska Kronika.

Škofija v Celeji. Kakor je razvidno iz mučeniškega spisa o sv. Maksimilijanu, spadala je tedaj, koncem III. in početkom IV. stoletja, Celeja in okolica, kakor menda tudi ves osrednji Norik, v cerkvenem obziru pod škofijo laureaško. Da v Celeji sami, ki je v tej dobi izvestno bila znatno mesto provincije in sedež deželnega upravitelja, ni bilo še tudi škofje stolice, razlog temu je menda to, ker je taka stolica bila v bližnjem panonskem Petoviju, in to bržčas že od srede II. stoletja sem (znani so nam vendar po imenu petovijski škofi le sv. Viktorin 303, Aprijan 344 in Marko 380), ter so tako petovijski cerkveni poglavarji morali oskrbljevati tudi kristijansko občino celejsko.¹⁾

A ko so Goti l. 380. Petovij razrušili ter je tamošnja škofija propala, bila je namesto iste postavljena stolica škofja v nóriški Celeji, in to morebiti že v prvi polovici V. stoletja; zakaj petovijska škofija ni bila zatem nikdar več obnovljena. Vendar ime katerega celejskega škofa iz te dôle nam ni znano. Da bi bil neki Tenax, celjski škof, l. 381. pri koncilu v Akvileji, kakor se po nekodi trdi, za to ni gotovega dokaza. Marveč v tretji četrtinki VI. stoletja se imenuje v sicer podvrženih spisih o cerkvenem zboru na otoku Gradu blizu Akvileje za l. 579. škof Johannes S. Eccl. Celejanae. Ta škof Joanez celejski pa je baje pristajal k razkolništvu akvilejskega patrijarha Sevéra arijanca; in pripoveda se tudi, da je ok. l. 600. pred novodošlimi, še poganskimi Slovenci ubegnil v Istro, od koder se ni več vrnil.²⁾

In s tem se je tudi škofja stolica za zmerom izselila iz Celja.

O viharni selitvi narodov, nekaj arijanskih krivovercev, nekaj trdih poganov, je bilo tečajem V. in VI. stol. krščanstvo v našem kraju malone povsem zatrto. Ohranil pak se je v Celju vsaj jeden krščanski spomenik iz V. veka, kamen vzdian v hiši peka Sima v gospodski ulici 14 z napisom:

I. H. S.

HAEC . IACIT
QVAM DEM
MAXIMUS³⁾

To je nekaj spominov in ostankov o Celju in okolici iz dôle davnih Rimljanov.

Sulpicius Severus: Vita S. Martini p. 6, 12, potoval je pač Martin v sredini IV. stoletja iz Galije, kjer je bil pozneje škof v Turoniji, skoz Mediolan, Akvilejo, Petovij k rojakom svojim v Sabarijo v Panoniji, pa je tako ona povest mogla priti v naš kraj uprav po starih poročilih. (Novice 1860. 8.)

¹⁾ Huber I. 267.

²⁾ Huber I. 268, Orožen C. Kr. 14.

³⁾ Huber 217, Orožen 293.

Še dandanašnji nam torej svedoči mnogo pri raznih prilikah najdenih rimskih zidov, napisov, denarjev in drugih starin o veličini in znamenitosti nekdanje Celeje ter o latinski naselitvi in kulturi tukajšnje okrajine. Samo škoda, da vse v mestu in okolici najdene starine niso hranjene na jednom, nego na več krajih, in da Celje samo jih ima razmerno le jako malo.

Največ spomenikov je vzdanih in razpostavljenih pri mestno-župni cerkvi sv. Danijela in nekaj v zasebnih hišah, n. pr. v preje omenjenem „Antikenthor“ in na jugo-vshodnem obzidnem stolpu idr. Mnogo kamenov z napisi pa so spravili v Beč v c. k. dvorno biblioteko in v Gradec v Joanej; a mnogo so jih tudi razdrobili in zazidali ali drugače upotrebili, da se za nje več ne zna.

Celjska stran za raznih gospodarjev.

„Po přemožení Avarův a podrobení vindických Slovanův vládě mohutných Frankův tratí se dějiny služebného poddanstva v blesku hrdinských činův jejich pánův . . .
P. J. Šafařík.

S propadom zapadno-rimskega cesarstva leta 476. je jenjala petstoletna oblast rimska v slovenskih deželah in nastopila je dôle občasnega brezvladja.

Iz te dôle nimamo blizu devet dolgih vekov posebej o Celju skoro nikakih poročil. V silnem kolebanju ljudskem, kakoršnega svet zatem ni videl in ga bržčas ne bo več videl, v tako imenovani selitvi narodov, bilo je vse v pobegu križem svetá, ljudstvo za ljudstvom, Huni, Heruli, Goti, Longobardi, Avari, Slovenci i. dr. Mnoga sela in mesta, večkrat razdejana, prevržena ali požgana, preminila so čisto z lica zemlje; druga, in med temi tudi naše Celje, ki je bilo tudi že preje porušeno, niso si več opomogla k prejšnji veličini in slavi. O krščanski veri tudi dolgo ni bilo ne sluha ne duha; niti se je v tej stiski našla roka, katera bi nam zabeležila kaka poročila iz one dôle o celjskem mestu, katero se je skoro izgubilo v povestnici.

Zato se moramo zadovoljiti s tem, kar nam je iz povestnice v tej dôle v obče znanega o naših krajih. Saj so zopet dogodki vse slovenske zemlje več ali manje zadevali tudi celjsko stran.

Z ozirom na občno povestnico omenjamo torej na kratko nekatere važnejše odlomke zgodovinske iz naše domovine, tičoče se posebej celjske strani.

Selitve narodov.

Odoaker, kraj herulski, premagavši poslednjega zapadno-rimskega cesarja Romula

Augustula pri Raveni l. 476, postal je vladar Italije, Norika in Panonije. Leta 486. je šel sam Odoaker skoz porušeno Celje z vojsko v Panonijo na Rugove, katere je tudi njegov brat Aonolf naslednjega leta spodil od tod.

No, skoro nato udarilo v te sedaj brezvladne dežele Vshodni Goti s svojim kraljem Teodorikom Vel., kateri je Odoakerja v treh bitvah pri Akvileji, Veroni in ob Adi l. 490. premagal in leta 493. umoril, njegovo državo končal ter ustanovil veliko vshodno-gotsko kraljestvo, h kateremu so spadali, kakor se zdi, tudi južni deli Panonije in Norika.

Po Teodorikovi smrti leta 526. so udirali v naše kraje zaporedoma Heruli, Gepidi, Bolgarji, Slovenci in Longobardi, katere poslednje je bil njihov kralj Audoin dovêdel preko Dunava v Panonijo.¹⁾

Longobardi se naposled tudi polasté Norika l. 550., in grški cesar Justinijan jim dá še

¹⁾ Ig. Orožen: Celjska Kronika str. 13, 14.

Panonijo. L. 567. zmagajo Longobardi tudi Gepide; a že sledeče leto 568. odidejo s svojim kraljem Alboinom v gornjo Italijo, prepustivši panonsko-noriške pokrajine svojim zaveznikom Avarom. Avari so sicer ostali bolj v svojih trdnih seliščih med Dunavom in Tiso, a vendar so divje nasilno udarjali več nego dva cela veka na vse strani, pleneč in pustošeč včasih tudi naše kraje.

Na jugu pod Avari so začela sedaj v drugi polovici VI. stoletja iz ruskih step in tudi od severa izza karpatskih gôr prodirati nova plemena slovenska. Ker so jih huje in huje pritiskali Avari, pomikali so se Slovenci iz Panonije dalje gori ob Savi in Dravi v Norik, kjer se je brez dvojbe še ohranilo marsikaj prvotnega slovenskega življa, pa še dalje v Istro, katero so v naslednjem istotako posedli in jo poslovenili.¹⁾

(Dalje.)

¹⁾ „Dom in Svet“ 1894, 474.

Slovenski koledarji in koledarniki.

(V 100letni spomin prve Vodnikove in v 50letni spomin prve Bleiweisove „Nove Pratique“ spisal Josip Benkovič.)

(Dalje.)

VI.

Z viharnim letom 1848. je napočila avstrijskim narodom nova dôba; mogli so se prosteje gibati, ko je vsaj za nekaj časa padel absolutizem. Cesarjev patent z dné 15. sušca je odpravil cenzuro tiskovin ter obljubil, da se objavi v kratkem nov tiskovni zakon. Časniki so se množili kakor gobe po dežju in nosili med ljudstvo nove ideje v najrazličnejši obliki. S časnikarstvom ob jednem se je povspelo tudi koledarstvo. „Ako se ozremo po knjigotrštvu“, pišejo „Novice“ l. 1855., „nahajamo poslednja leta tako obilost koledarjev, da bi smeli sedanjí čas res ‚koledarski čas‘ imenovati. Jeden skuša družega prekositi ali v notranji vsebini, ali v ličnosti vnanji, ali v debelosti, ali v ceni. Pa je tudi res, da koledarji starih časov niso niti senca proti današnjim, kateri so popolnoma bukve kakor druge bukve, in si jih jeden človek po več nakupi, ker pratikarski del je le — pridajek. Tako se je tudi v tem svet premenil. Ni torej čuda, da tudi Slovani ne zaostajajo v koledarstvu¹⁾, in da med temi tudi mi Slovenci

¹⁾ „Novice“ l. 1852., str. 3. navajajo poleg slovenskih te-le koledarje avstrijskih Slovanov za leto 1852: Zora, spisala Razlag in Vinkovič. — Zagrebački koledar in soštar koledar. — Godišnjak veliki in mali koledar,

nočemo biti najzadnji: imamo že malo in veliko pratiko s čednimi podobami od tistega časa, kar izhaja v Blaznikovi tiskarni; to je naš ‚illustriirter Zweigroschen-Kalender‘, ki ga nahajamo v vsaki bajtici, pa tudi marsikak gospod ga ima rad, ker je star domač prijatelj“ itd.

Ker se je časnikarstvo in pratikarstvo tako močno prikupilo, hotel je Blaznik obedve stroki združiti in izdajati koledarski časnik ali zbornik z naslovom „Slovenski Kolednik“. Meseca svečana l. 1848. je objavil njegov program v dokladnem listu „Novic“.¹⁾ Toda koncem leta,

spisal Medaković v Novem Sadu. — Serbski koledar v Zagrebu. — Budinski narodni kolendař. — Kalendař pro časa večnost, šesti tečaj, spisal Fr. Poimon v Brnu. — Koleda, drugi tečaj, izdalo moravsko narodno društvo v Brnu. — Litoměřický všeobecný, domácí a hospodářský kalendař, 34. tečaj, spisal Medan. — Moravan. — Mali in veliki hospodářský kalendař, izdala kmetijska družba za Češko. — Moravsko-slezsky Domaci přítel od Mikšička v Brnu. — Novy evangelický kalendař od Jozefa Ružička v Pragi. — Novy kalendař katolícky ali Poutník iz Prachy od Stulca. — Novy Pražsky hospodářský kalendař, tečaj prvi, spisal Medan. — Slovensky Pozorník in Vlastensky kalendař, sp Belopotocky. — Vlastensky kalendař. — Vlastensky kalendař od Filipka.

¹⁾ Vabilo se glasi: „Namenil in sklenil sem za prihodnje leto 1849. po osnovi nemških kalendrov bukve z napisom „Slovenski Kolednik“ v uredništvu gospoda

ko je naznanil nov časnik, „Pravi Slovenec“, ki bo začel izhajati z novim letom v njegovi tiskarni, in kateremu bo Malavašič urednik, dostavil je te-le vrstice: „Za letošnje leto napovedani kolednik ne bo prišel na svetlo, zato ker v kamenotiskarni nisem mogel dokončati podob, katere sem namenil pridejati koledniku. Kaj slabega nisem hotel narediti, za dobro delo pa mi je zmanjkalo časa. Bo pa drugo leto tolikanj boljši.“ — Namestu „Kolednika“ je l. 1849. začel izhajati „Pravi Slovenec“; „Kolednik“ pa ni nikoli zagledal belega dné! Njegov delokrog so nekaj let prevzemale „Novice“, ki so se večkrat spuščale na koledarsko polje. Sicer so že koncem leta 1845. klicale s Prešernom: „Vsi pojte rakom žvižgat, lažnjivi pratikarji!“ in zatrjevale, da ne bodo več dajale prostora vremenskim prerokom, vendar so že v prihodnjem letniku priobčile članek: „Vremena preroki za prihodnje leto“, katerega spremljajo s to-le opombo: „Čeravno je prerokovanje vremena spoznana prazna reč, vendar še niso šli preroki rakom žvižgat in tudi ljudi še ne manjka, ki jim verjamejo.“ Leta 1847. so priporočale „stoletno pratiko“, češ, da ima mnoga znamenja, iz katerih se dá ali z nekoliko ali pa z vso gotovostjo sklepati na prihodnje vreme. L. 1851. so zopet dovolile, da je govoril v njih „Prerok vremena“, namreč Janez Čep iz Rovinja, rodom štajerski Slovenec. Dodale so spisu dolg uvod in potem še jedenkrat dostavile: „V poslednjem listu smo razodeli svoje misli o vremenskem prerokovanju; naj prejmejo častiti bravci pričujoča vodila torej le kot — novico in naj nam ob svojem času naznanijo svoje skušnje, ako je bodo poskusili.“

Tudi „Zgodnja Danica“ se je spustila včasih v pratikarstvo. Zavračala je vraže, ki se naslanjajo na pratiko, in semtertje rekla katero o duševni in politični vremenosti slovenski v splošnem. V tem pogledu sta „koledovala“ oba lista:

F. Malavašiča podati v roke slovenskemu narodu. Povabim in prosim torej vse p. n. slovenske gospode pisavce, da mi v ta namen pošljejo obilo lepih sestavkov do konca malega travna. Sestavki, kakoršnih potrebuje „Slovenski Kolednik“, so: Pesmi, kakoršnekoletne vrste, toda, kolikor je mogoče, v čistem domorodnem duhu. Povesti . . . . popisi šeg in navad slovenskega naroda. Iz slovenske zgodovine imenitne prigodbe vseh časov, popisi življenja slovečih rojakov, starih mest, gradov, cerkvâ itd. Zemljopisi in štatistiški spisi slovenskih dežel in posebno njih šolsko in obrtniško življenje . . . . Ogljed slovenske literature in umetnosti. Narodni pogovori, zastavice z uganjkami itd. Napevi k slovenskim pesmam. Vse v čisti, dobro izlikani, v čisto domači in pobožni besedi. „Kolednik“ bo imel tudi pratiko, spisek sejmov na Slovenskem in v bližnjih deželah in rodovine presvitle cesarske hiše . . . . Kar pa se tiče njegove zunanje naprave, upam si ga tako krasnega napovedati, da se mu ne bo ustrašiti nobenega družega daleč na okrog, ker ne bo le lepo natisnjen, temveč tudi z ličnimi podobami olepšan.“

„Novice“ in „Danica“, zlasti v prvi številki vsakega letnika. V vezani besedi so se oglašali: P. Hicinger, L. Jeran, M. Ravnikar-Poženčan, M. Fröhlich in drugi, v nevezani pa dr. Bleiweis, D. Trstenjak itd.

Obilo koledarsko slovstvo ptujih narodov in malenkostno koledovanje slovenskih časnikov je sprožilo uprav v sredi 19. stoletja tudi v Slovencih modérno koledarstvo. Začel je M. Vilhar, ki je dal koncem leta 1850 na svetlo drobno knjižico z naslovom: „Slovenski koledar za leto 1851., na svetlo dan od Miroslava Vilharja. V Ljubljani natisnil Ig. Al. žl. Kleinmajer. Str. 71, 8“.

To skromno delce je vreden in časten prvenec nepretrgane vrste sličnih koledarjev, ki hodijo poslej v večjem in manjšem številu, v ožjem ali širjem obsegu leto za letom koledovat med probujeni narod slovenski.

Kot pratikar nove baže se opravičuje pisatelj: „Marsikateri bo nemara rekel: Slovenski koledar nič ne velja, saj še vremena ne prerokuje! Jaz pa odgovorim: Čas prerokov je pretek, in ne meni in ne nobenemu ni znana prihodnost. Človek še ne vé, ali bo po enem hipu živ ali mrtev, toliko manj pa še: kakšno vreme bo vseh 365 dni leta. Ne zamerite torej, da od prihodnjih vremen molčim, in da vsakega povabim, da si bodi sam sebi prerok, pa prerok le od dneva do dneva, od ure do ure“ itd. — Da pa vendar-le nekoliko izpolni svojo pravo pratikarsko dolžnost, navaja „po skušnjah“ dvanajst slučajev, kdaj rado dežuje in kdaj je rado lepo vreme. Drugo polovico koledarja je napolnil s svojimi pesmicami na vse mesece. N. pr. „avgustu“:

Solnce se je potopilo,
Luna je priplavala,
In med zlatojasne zvezde
Mirapolna jadrjala.

Gledal solnce sem zahajat',
Lunico priplavati,
Pa srce se je solzilo,
Polno tihe žalosti!

Solnčice! povedi drago,
Siješ ti enako vsmi?
Pa zakaj jaz s svoj'mi brati
U temotah le ležim?

Lunica! povedi draga,
Alj je le pri zvezdah mir?
Da ga jaz in moji bratje
Tu ne najdemo nikir?

Sledí še osem izvečine domoljubnih pesmic in nekatere basni s krepkimi sklepnimi nauki,

Bivanje v konjušnici (jahalnici) po potresu. (Fotogr. H. Dolenc.)

n. pr. „Slovenec! Slavja bodi ali pa pojdi rakom žvižgat!“ „V ptujščino nezmerna zaljuba, gotova je svojščini zguba.“

Ta koledar je imel tudi zelo lično vnanjo obliko, dostojno za vsak salon. Sicer je Vilhar čisti dobiček namenil dobrodelnemu namenu in pred novim letom že itak nizko ceno znižal, a vendar ga ni mogel razpečati. Zato za prihodnje leto ni poslal novega med svet. Izdal pa je pozneje vendar-le še dva koledarja in sicer za l. 1863. in 1867.

Ker se je umaknil Vilhar od koledarstva, lotil se je tega dela dr. Janez Bleiweis „po tisti osnovi, o kateri se je že pred več leti pomenkoval s svojim dragim prijateljem Koseskim, in po tem načinu osnoval koledar, ki noče biti le knjižica za jedno leto, temveč po svojem podobno- in življenjepisju slavnih naših domorodcev knjiga za vse prihodnje čase in si tako ohraniti svoj posebni značaj, s katerim se je prikupil vsem domorodcem, katerim je mari za domače slovstvo in umetništvo in za možake, ki so domovini v čast in slavo.“¹⁾

Ta knjižica nosi naslov: „*Koledarčik slovenski za leto 1852. Na svitlo dal dr. Janez Bleiweis. V Ljubljani. Natisnil Jožef Blažnik. 8°, str. 32.*

„Novice“ so tako-le poročale: „Prvi ali prav za prav koledarski del obsega vse, kar je za pratiko celega leta potreba. Vsakemu mesecu je odločena po jedna stran, na kateri so imenovani za vsak dan svetniki; delavniki so natisnjeni s črnimi, nedelje in prazniki pa z rdečimi pismenkami. Evangelji so zaznamovani za vsako nedeljo posebej. Zraven tega je na ravno isti strani pridejan spremin lune, stop solnca v nebno znamenje, dolgost dneva, in (kar že mora biti v vsaki pratiki) tudi vremenost po Knauerju in Herschel-nu. Vsakemu mesecu je poleg tega odločena jedna stran belega papirja z napisom: dnevnik, da si bo lahko vsakdo vsak mesec zapisaval vanj potrebne zapomnice. Kar pa še ni bilo pri nobenem slovenskem koledarju ali pratiki, in kar bi utegnilo posebno všeč biti vsem lastnikom koledarčka, je to, da je napisan vsak mesec z rdečimi pismenkami v navadnem latinskem jeziku, okoli tega poglavnega imena pa stoji, kako se naziva isti mesec v slovenskem, ilirskem, češkem, poljskem, ruskem, nemškem, laškem, madjarskem, francoskem in angleškem jeziku. Pridejani so temu praktičnemu delu še mrakovi prihodnjega leta itd. Za tem sledé lepnoznanke reči v prozi in poeziji: Odkod ime koledar ali kolendar? — Odkod ime pratika? — Besedica o imenih mesecev.“²⁾ — Prva pesem

¹⁾ „Novice“ l. 1855, str. 366.

²⁾ Med drugim pravi: „Poglejmo imena mesecev v mnogovrstnih narečjih slovanskih — kakšna različnost!

Koseskega (Potažba). — Poslednja še nikdar natisnjena pesem Prešernova (Parizina). — Narodske pesmi v sedmih slovanskih jezikih nakopičene, poslovenil Fr. Cegnar.

Uvod tega koledarja razpravlja svoj in svojih naslednikov zmoter s temi-le vrsticami: „Prvo-krat se približuje koledarček slovenski v ti obliki k Vam, dragi domorodci in mile domorodke! Pred malo tedni še tega sanjal ni, da pojde po svetu. Ali — ko je slišal, da bratec njegov lanski hoče letos ostati doma, spravil se je urno na pot; nabral je, kar je v naglici mogel in spletel si venec — ne brez krasnih cvetlic —, ki ga Vam podaje za novo, Bog daj! veselo leto. Ali, dragi domorodci! to Vam koledarček brez ovinkov pové (le prosi, da se zavoljo tega pri Vas ne zameri): da ne želi le samih Vas obiskati, ne le samim Vam se prikupiti; njegove iskrene želje so — očitno jih pové — da bi ga tudi hčerke naše mile matere Slave prijazno sprejele. Poklanja se torej koledarček slovenski tudi blagim Slovenkam; naj mu dobrovoljno odločijo mestice med ličnimi almanahi ptujih jezikov. Saj je krotak, kakor ves narod njegov, in ne sovraži nikogar. Bodimo pravični pravičnemu ptujemu — je geslo njegovo — ker, kdor ptuje spoštuje, zna najbolje svoje ceniti in ljubiti. Ker je pa koledarček skoz in skoz pošten Slovenec, pa tudi odkritosrčno pové: zakaj mu je toliko mar, da ga tudi Slovenke prijazno sprejmejo. Niso te želje brez preljubja za naš slovenski narod. Kakor, po starem pregovoru, gospodinja tri vogle hiše podpira, tako tudi naše mile domorodke, — oj, da bi jih brez števila veliko bilo! — znajo biti slovenščini močna podpora. Domača reč — misli koledarček — bo takrat najkrasnejše cvetela, ko bomo videli v rokah iskrenih rojakinj vsacega stanu tudi slovenske knjižice, ko bodo one prepevale zraven družih pesmi tudi slovenske pesmice. Prepričale se bodo, da tudi jezik častitljive matere Slave je lep, da tudi slovenske pesmi so lepe. To želi domovini iz srca koledarček slovenski ter se prijazno priporoči blagim domorodkam in vrlim domorodcem.“

Ta koledarski program svedoči, da je dr. Bleiweis s sotrudniki vred pričujoči knjižici in naslednjim določil kot smoter: probujenje narodne zavesti med rojaki, zlasti med ženskim spolom.

Nekak „unicum“ v slovenskem koledarskem slovstvu je „*Zora, jugoslavenski Zabavnik za*

Slabo kaže za zblizanje slovanskih jezikov, ako tako potrebno in tako lahko prvo stopinjo vzajemnosti odlagamo tako dolgo, da niti v imenih mesecev ni edinosti! Poprimimo se torej vsi Slovani v pisanju mesecev latinskih imen in ne godimo vsak svojih! Naj bo to prva stopinja vzajemnosti!“

godinu 1852. Od Radoslava Razlaga i Ivana Vinkovića. U Gradcu. 16°, stranij 178. Tiskal Tancer.¹⁾ Ta knjiga je vzbudila s svojo vsebino, zlasti z životopisi in „luninim jezikom“, precēj hudo slovstveno prasko, ki ni bila brez vpliva na poznejše slovensko koledarstvo in sploh na razvoj jezika. V Bleiweisovem odgovoru zasledimo tudi neko razdvojbo o težnju in mišljenju tedanjih domačih veljakov. Zato moramo o tem novem „koledarskem boju“ izpregovoriti nekoliko obširneje.

V tem koledarju so objavili svoje spise poleg izdajateljev še Božidar Raič, Lovro Toman in Josipina Turnogradska, torej same mlade moči, ki so s to knjigo dale duška svojemu navdušenju za slovansko vzajemnost v književnosti. Zadnji spis „Svršetek“ nam pojasnjuje smer tega dela tako-le: „Eto vam Zore rodjaci vlastimili! koja stidnim licem stupi u beli svet. Nemojte misliti, da je Zora uže popolna, koja nam žarnorujnimi ustnicami naznačuje žarko solnce, svit nebeski, beli den. Zora toprvo stupi v prvi stupenj svoj naravski — nestane nočne tmine, skrivaju se srbrnožarne zvezdice pred kraljicom svetlom, koja počeše otvarati novi den. Ako Bog dá i Slava mati, će ju skoro nasledovati prava zora, koja u krilu svojem nosi siaset ružah i cveticah iz vseh stranah širokoga sveta, da se s njimi kinči majke prestol. Naša Zora je samo vestnik one zore, koja će probuditi mlado i staro k novomu življenju . . . Svrha Zore jest pokazati put, kojim valja stupati k slavohramu — sloge . . . Njezina sladka naloga i zadaća jest: sklopiti ruke detce jedne matke, bratućedah, Slovenecah i Srbah . . . Jezik, kojega Zora govori, je dakle onaj, koj se oba dvojici, Srbom i Slovencem kao sredstvo priporuča, kojim se mogu do sloge svete dokopati. Mi ga pako nestavljamo domorodnomu občinstvu kao već dovršena pred oči . . . Čto se životopisah tiče, moramo kazati, da nijesmo popisali najodličnijih glavah južne grane slavjanskoga stabla, nego za sada nam samo najbolje poznatih rodoljubah . . . U ostalom kažemo (gotovi smo, da je ono isto i želja većine slavjanskih rodoljubah), da ćemo mi blagosloviti onaj trenut, koj će nam donesti obćevaljali, obćeslavjanski, jeden jedini književni jezik, makar bil kitajski, samo da je obći . . .“

Ta, vsekako pretirani program je navdušeno pozdravil A. Janežič v svoji „Slovenski Bčeli“.²⁾ „Jasno ko beli den“, tako piše, „svetlo ko solnce rumeno je to, da se morajo slovanska narečja čimdalje bolj bližati, ter se naposled v jeden jedini vseslovanski književni jezik stopiti . . . Iz

globine srca bodi nam torej pozdravljena: Zora, prežlahtni biser našega mladjahnoga slovstva. Ti nam pripravljajš pot, da se naj popred Jugoslovani sjedinimo, zraven pa tudi drugim narečjem približamo . . . Bogato si nakitjena s cvetjem cele Slavije . . . Tudi ti si spoznala, da je nevarno, spoznati jedno samo narečje za obćeslavensko, vsa druga pa sceloma podreti i zatreti. Jedno narečje se ima v drugom oživljati, jedno iz drugega novo moč dobivljati, jedno drugo dopolnovati. Učimo se taj marljivo vseh slovanskih narečij, skuplajmo, kar je u vsakom najboljega, ter glejmo, da se nam to neprecenljivo blago na podlogi staroslovenščine oživotvori i razvije, in prihodnost je naša.“

Temu ognjevitemu pozdravu „Zori“ sta se odzvala v nasprotnem zmislu precēj odločno Fr. Cegnar v „Ljubljanskem Časniku“¹⁾ in Luka Svetec-Podgorski v „Novicah“.²⁾ Oba sta se uprla krivemu nazoru, po katerem bi se v Slovencih smelo vsako književno delo le hvaliti, češ, da se s tem književnosti in narodnemu napredku več škoduje nego hasni. Cegnar je kratko a dobro ocenil posamne spise in se o jeziku izjavil, da je v nekaterih sestavkih tako zmeden in so besede čudno skovane, tako zmešane, da se glasi ušesom kakor ubiti zvon, in lepoglasje, prvo lastnost lepoznanstva, tako močno žali.“

Obširneje je razpravljaj vso stvar Podgorski, ki je dokazoval, da je jednoten vseslovanski jezik v dejanju popolno nemogoč. Med drugim pravi: „Zora je prevzela težko nalogo voditi Slavene po poti k občnemu slovstvenemu jeziku, ter v dejanju kazati, kako se je treba pri tem ravnati. Nje početje dobiva veliko podpornikov, ki jih vabi nje imenitni namen, in nekaj najvažnejših mož je že stopilo na njeno stran. S tem se pripravljaj slovanskemu slovstvu velika prememba, i naše moči, ki le jedine kaj premorejo, začenjajo se deliti na dvoje.“ Svoje protidokaze sklepa: „Menim, da svēt, katerega Zora izpeljuje, ni niti mogoč, niti dober.“

Oba ocenjevatelja „Zore“ sta se tudi čudila, da se v življenjepisih opisujejo deloma prav malo znani in nič zaslužni možje, o drugih že proslulih po svojih delih pa ni sledú. Cegnar pravi: „Zdi se nam, da je nekatere neka osebna moč med pisatelje v životopise posadila.“ Uprav zaradi tega je tudi dr. J. Bleiweis trpko obsodil „Zoro“, češ, da so v njenem životopisju skoro vse strasti človeškega srca razbrzdane, in da je presilna, očitne graje vredna predrznost takemu spisu dati naslov „životopisje za domovinu zaslužjenih domorodcah in domorodkinjah“, katero bi se imelo vse drugače imenovati.“ Nadalje piše:

¹⁾ Str. 1—27 obsegajo koledar.

²⁾ L. 1852. str. 7.

¹⁾ L. 1851. str. 415.

²⁾ L. 1852 str. 35 i sl.

„Vedno le vajeni hoditi pot mirú in sprave in prizanesljivo trpeti marsikatero strupeno puščico, ki je bila od stranke luninega jezika že na nas spuščena, tabart vendar nismo mogli dalje zatajiti resnice, ker nam ‚životopisje‘ preočitno kaže, da strastnost stranke luninega jezika sega celo tako daleč, da jim ni le ‚Novični‘ slovenski jezik trn v pëti, temveč, da morajo njemu v žrtev tudi prvi in za domovino najbolj zasluženi slovenski pisatelji biti razžaljeni. Le prisiljeni po takem početju smo ostro pa pravično sodili ne Zore, temveč nam dobro znano vedënje tistih, katerih plod je mlada Zora. Treba je bilo tudi, da se enkrat odkritosrčno porazumemo, da bo tistega negodnega pikanja konec. ‚Novice‘ se nikdar niso predrznile komu postav dajati in koga siliti, da naj piše tako ali tako, da je le narodu v korist in domovini v slavo, ker to nam je sila potrebno, ne pa puhla abecedarija in jezikomešarija. Še manj pa so ‚Novice‘ kateroga žalile, ki ni z njimi o pisanju edinih

misli, — ravno to pa tirjajo one od družih in jim naravnost povedo, da one pišejo jezik za slovenski narod na svetu, ne pa za ljudstvo v luni . . .“

Vkljub temu, da je „Zora“ povzročila s svojim nenavadnim jezikom tako borbo, vendar je prišel na svetlo za bodoče leto nje drugi tečaj z naslovom: „Zora jugoslavenska od Radoslava Razlaga. Tečaj II. U Zagrebu 1853. 8°, 228. Tiskom i troškom Fr. Župana. — Duhu otca uzajemnosti slavjanske posvetjuje izdavitelj. V uvodu pravi: „Eto vam, rodjaci vlastimili, po drugiput Zore, koja uže smelim korakom stupi u beli svet . . . Sostavci u ovogodišnjoj Zori su stranom ilirski, stranom slovenski, stranom pako se obćeslavenskomu približuju na podlagi staro-slovenščine i rusćine . . .“

Poslej je dr. R. Razlag popustil koledarstvo, ne pa svojega „obćeslavenskega“ jezika.

(Dalje.)

Književnost.

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačič.)

I. Preporod bolgarskega naroda.

(Dalje.)

Za razvoj bolgarskega šolstva si je pridobil znatnih zaslug Peter Berovič († 1871), ki je l. 1824. izdal „Bukvar“ (abecednik). S to knjigo se je začela nova dōba v bolgarskem šolstvu. — Na Bolgarskem je bilo dotlej jako malo šol, in še te so bile prav preproste. Vzdrževali so jih tu in tam duhovniki, in njih poglavitni namen je bil, da so se mladi dečki pripravljali za duhovski stan. Učenje je bilo prav hlapčevsko. Učili so se na izust časoslov (psaltir) in nekaj cerkvenih molitev. Najhujše je bilo to, da so te šole bile popolnoma grške in bolgarski otroci so se kakor papige učili na pamet ptuje besede.

V predgovoru „Bukvarja“ pobija Berovič ostro tako učenje in priporoča Bell-Lancasterjevo vzajemno metodo (vzaimno-učitelni-te školi). In ta metoda je takrat res obveljala v bolgarskem šolstvu. Dodal je tudi nekoliko beril iz fizike in prirodoslovja.

Za Berovičevim „Bukvarjem“ so se naglo množile bolgarske knjige: razne zgodbe sv. pisma, pedagoški in leksikalni spisi, odlomki iz svetne zgodovine itd. — Leta 1828. je izšel s pomočjo vlaškega metropolita Gregorija v Bukareštu prevod „Nove Zaveze“, katerega sta priredila Peter Sapunov in menih Serafin iz Eski-Zagre.¹⁾

¹⁾ Bolg.: Stára Zagóra, mesto na južni strani Balkana, severo-izhodno od Plovdiva.

Toda vse dosedanje slovstveno delovanje je bilo za pravo le slab poskus, brez prave kritične, znanstvene podlage.

Tu se pojavi v bolgarski književnosti nov, nenavaden pisatelj, ki ni bil Bolgar, vendar je postal za bolgarsko slovstvo jako znamenit in je, rekel bi, svetu odkril bolgarski narod. — To je Jurij Ivanovič Venelin.

Rodil se je l. 1802. v Veliki Tibavi (Nagy-Tibava) v bereški županiji na severnem Ogerskem. Njegov oče je bil pravoslavni duhovnik; tudi sin je bil izprva namenjen za duhovski stan, toda ni imel veselja do tega. Na vseučilišču v Levovu je marljivo proučeval slovansko zgodovino. Od todi se je preselil na Rusko, in da bi ga ne zasledili, dal si je ime Venelin, a pravo njegovo ime je bilo Guca (izg. Huca).

Nekaj časa je bil učitelj v Kišinevu v Besarabiji, kjer ga je general Inzov prijazno sprejel. Tukaj se je prvič seznanil z Bolgarji in odslej se je močno zanimal za jezik in zgodovino bolgarskega naroda. Po nagovarjanju svojih prijateljev in dobrotnikov se je šel potem zdravilstva učiti v Moskvo. S svojimi zgodovinskimi in kritičnimi članki v moskovskih časnikih je vzbudil pozornost vseučilišnega profesorja Pogodina, ki ga je podpiral in vspodbujal, naj se loti večjega zgodovinskega dela.

L. 1829. je res izdal večje zgodovinsko delo: „Drevnie i nynčšnie Bolgary . . .“ (stari in sedanji Bolgari), ki je vzbudilo veliko pozornost in vzdramilo tudi tiste omikane Bolgare, ki še dosedaj niti

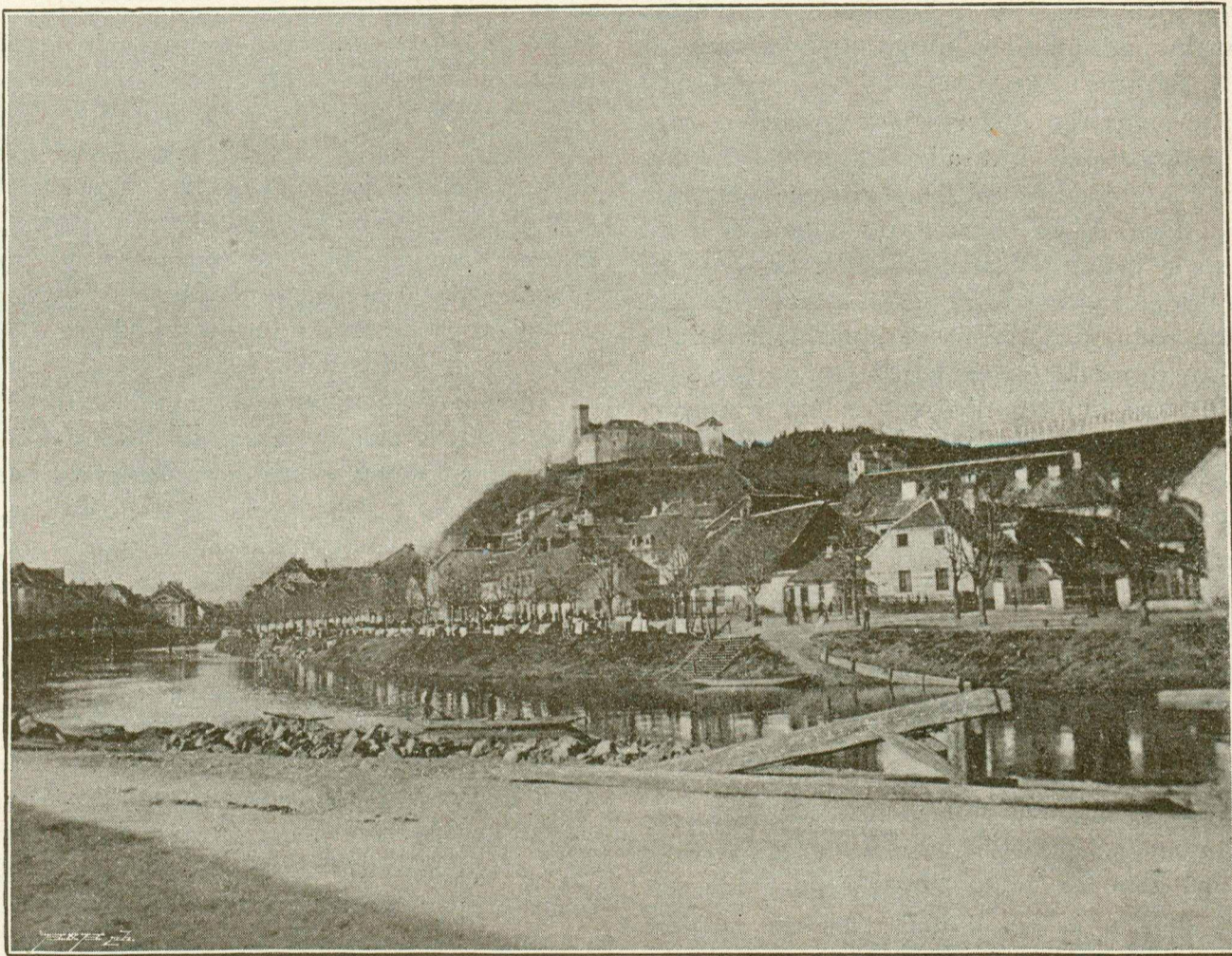
mislili niso na svojo narodnost. — Istega leta je dovršil svoje medicinske študije.

Drugo leto ga je ruska akademija poslala na Bolgarsko, da bi pregledal samostanske knjižnice, zbral stare listine in narodne pesmi ter sestavil slovnico bolgarskega jezika. — To potovanje je bilo težavno, ker ravnokar se je bil dokončal rusko-turški boj.

Ruske čete so se vračale domov, povsodi je bilo vse opustošeno, povsodi nemir, nered, lakota in kolera; po deželi so se klatili razbojniški hajduki. — Omikani stanovi, ki bi ga lahko podpirali, izselili so se večinoma na Rusko, drugi so

ga pa sprejemali mrzlo in z velikim nezaupanjem. Ne, da bi ga podpirali, še skrivali so pred njim rokopise in knjige. Večkrat se ga je že hotela polotiti obupnost, da bi vse vrgel v stran in se vrnil domov, vendar navdušenje je vselej zmagalo. Naposled si je pridobil vendar-le zaupanje in naklonjenost pri bolgarskih domoljubih in navzlic oviram zbral mnogo podatkov za zgodovino in jezik bolgarski.

Meseca vinotoka l. 1831. se je vrnil v Moskvo in začel urejati nabrano tvarino. Ali njegove nade so ga hudo prevarile. Svoje spise je izročil akademiji, a tam so obležali, in šele po njegovi smrti so prišli nekateri na svetlo.

Ljubljana po potresu: Št. Jakopski trg. ^{breg}

Venelin je vsled tega zelo obubožal, toda peresa le ni odložil. Spisal je mnogo zgodovinskih in jezikoslovnih člankov, pa tudi večjih samostalnih del. — Umrl je šele 37 let star v Moskvi l. 1839. Na njegov grob so bolgarski rodoljubi postavili pomenljivi napis: „On je svetu obudil spomin na pozabljeni, pa nekdanj slavni in mogočni bolgarski narod, in živo je hrepenel videti njegov preporod.“

V resnici je Venelin obudil bolgarski narod iz smrtne spanja ter seznanil z njim omikani svet. Njegova dela sicer dandanes nimajo skoro nikakošne znanstvene vrednosti, a takrat so imela velik uspeh. — Ostroumja in marljivosti mu sicer ni nedosta-

jalo, toda prevelika ljubezen do narodnosti in preživahna domišljija ga je pogostoma zapeljala od resnice.

V obče opažamo to napako skoro pri vseh slovanskih prepovediteljih, zaradi česar jih vendar ne moremo grajati, ako se postavimo na njihovo stališče. Slovanska znanost še ni bila tako razvita, kakor je dandanašnji, navdušenje je bilo veliko in potrebno, ker nasprotniški napadi so bili tudi strastni, in brez takega navdušenja se ne bi mogle odstraniti silne ovire, ki so prečile narodno prebujenje.

Venelin je bil romanist, zgodovinar, narodopisec, jezikoslovec in časnikar ob enem. On je prvi znanstveno obdeloval bolgarski jezik in zgodovino.

vino; za poznejši razvoj bolgarskega slovstva in sploh prosvetnega gibanja je jako znamenit.

Bolgarske knjige so bile pred njim še redke. Do l. 1840. je bilo tiskano v vsem kakih 30 del, večinoma nabožne in pa šolske knjige, prevedene iz ruskega in grškega. Spisali so jih ljudje samouki, ki nikdar niso v šolo hodili. Po l. 1840. pa nastopajo že pisatelji, ki so v ptujini dobili višjo izobrazbo, javljajo se prevodi iz zahodnih jezikov: francoskega, nemškega, angleškega. — Poprej so se knjige tiskale le na ptujem, največ v Bukareštu, v Pešti in v Belgradu, a l. 1839. je arhimandrit Teodozij ustanovil prvo slovansko (bolgarsko) tiskarno v Solunu, ki je pa za nekaj let propadla. — Leta 1840. je A. Damianov s pomočjo ameriških misijonarjev ustanovil bolgarsko tiskarno v Smirni.

Ker je bolgarsko ljudstvo bilo v verskem oziru strašno zanemarjeno, izkušali so ameriški metodisti iz Carigrada in Smirne po Bolgarskem razširiti svoj nauk. Imeli so za to obilo denarja in pa pridno so se urili v bolgarskem jeziku, da so mogli ljudstvu pridigovati in knjige pisati. S tem so se jako priljubili narodu, ki od svojih nevednih in nemarnih duhovnikov ni nikdar slišalo besede božje. L. 1840. je ameriško biblično društvo izdalo v bolgarskem jeziku Novi Zakon. Priredil mu ga je pravoslavni duhovnik in arhimandrit Neofit Rilski!

Dela Venelinova so navdušila za narodno stvar dva bogata trgovca, V. Aprilova in N. Palancova. Poprej sta podpirala grško šolstvo, sedaj sta pa ustanovila popolnoma bolgarsko šolo v Gabrovem in jo oskrbela z bogatimi letnimi prihodki. Ta šola je bila dolgo časa najimenitnejša na Bolgarskem, a urejena je bila čisto po evropskem vzoru. Njen prvi vodja je bil zgoraj omenjeni menih Neofit, ki ima sicer velike zasluge za bolgarsko pedagogiko in narodno gibanje. Spisal je več šolskih knjig, katekizem, bolgarsko in grško slovnico itd.

Tudi Aprilov je bil pisatelj. L. 1841. je izdal v Odesi spisa: „Bolgarski-tě knjižnici“ (bolg. književniki), in „Dennica novobolgarskago obrazovanja“ (Danica novobolg. omike), l. 1847. pa: „Mysli o segašno-to bolgarsko učenje“ (Misli o sedanjem bolg. pouku). V teh spisih sam priznava, da je le Venelin vzbudil v njem ljubezen do bolgarske narodnosti.

L. 1844. je profesor Konstantin Fotinov začel v Smirni izdavatil ilustrovani mesečnik „Ljuboslovie“, prvi časnik v bolgarskem jeziku. To leto je jako znamenito v zgodovini bolgarskega slovstva, rekli bi, da se tu začinja nova dōba. Po pravici so torej lani dné 10. malega srpana Bolgarji praznovali petdesetletnico svojega časopisja.

Ravno tistega leta je Konstantin Ognjanović ustanovil tudi v Carigradu bolgarsko tiskarno. —

L. 1845.—1847. je izdal Ognjanović v Parizu dva zvezka bolgarskega almanaha „Zabavnik“-a.

Tako se je bolgarsko slovstvo v štiridesetih letih precěj povzdignilo, dasi je še slabotno, ker obsega večinoma prevode in še med temi so večkrat prazne pleve.

* * *

Na taki stopinji je bilo bolgarsko slovstvo, ko se je začel boj za cerkveno samostalnost, ki je velikanskega pomena v bolgarski politični in kulturni zgodovini. — Stoletja je grška duhovščina tlačila in izsesavala bolgarsko ljudstvo, in človek bi jedva kje na svetu našel take krutosti, kakor so jo Grki kazali nad Bolgarji. — Gmotno in duševno so hoteli ugonobiti bolgarski narod, toda imel je še toliko moči v sebi, da se je odločno po robu postavil zlobnim naklepom fanarijotske duhovščine.

Doslej so bile bolgarske težnje prav skromne: da si ustanové ljudske šole ter da med ljudstvom razširijo najpotrebnejše znanje in vzbudé narodno zavest. Njihove knjige do tega časa so skoro vse nabožne in pedagogične vsebine. A polagoma se je Bolgarjem razširilo obzorje, njihove težnje so rastle od dné do dné.

Imoviti Bolgarji so se izšolali na evropskih učiliščih v Carigradu (ameriški Robert-College), v Parizu, na Dunaju, v Moskvi, Belgradu, zlasti pa v Zagrebu in v Pragi. Vrnivši se domov, videli so, kako daleč še njihov narod zaostaja za drugimi in v kako nedostojnemu položaju živi. — V bolgarskem slovstvu in v vsem delovanju se začnó razpravljati poglobitna vprašanja narodnega obstanka, cerkveno in politično vprašanje.

Ako so hoteli napredovati, morali so otresti najprej neznosni duševni jarem grške višje duhovščine, ki je nalašč ovirala in zatirala vsak napredek v gmotnem in duševnem oziru. — Tako je prišlo do hudega cerkveno-političnega boja, v katerem so Bolgarji pokazali nenavadno odločnost in žilavost.

Nasprotja med Bolgarji in Fanarom se kažejo že v štiridesetih letih, ali očitno sovraštvo je izbruhnulo šele v petdesetih letih. Bolgarji zahtevajo domače škofo, ali patrijarh je gluhi. Nato se Bolgarji obrnejo naravnost do sultana, naj jim dá samostalno cerkev. Grki se temu upirajo z vsemi silami, ker če odpadejo od patrijarha Bolgarji, potem je konec dohodkov in njegovega „ekumeničnega“ patrijarhata. — Boj je bil na jedni in drugi strani strasten, da menda ni jedneakega v novejši zgodovini.

Po krimskem boju je turška vlada morala l. 1856. proglasiti versko slobodo in enakopravnost. To je sicer ostalo le na papirju, vendar Bolgarjem je bilo voda na mlin. — Kakor gobe po dežju, tako se javljajo časniki in brošure, in povsodi se razpravlja le cerkveno vprašanje. — Celó v Lipskem so začeli izdajati bolgarske časnike, ki se pa niso dolgo vzdržali.

L. 1849. je J. Bogoev začel v Carigradu izdajati politično-literarni časnik „Caregradskij Věstnik“, ki se je močno potegoval za samostalnost bolgarske cerkve. Celo službeni list „Turcia“ se je pojavil, ki je hvalil turško vlado; urejeval ga je Genovič.

Okoli l. 1860. se je bolgarsko cerkveno vprašanje nepričakovano zasukalo: po dolgih in bridkih izkušnjah so se Bolgarji iznenada obrnili v Rim. Na vse strani se je začelo živahno razpravljati vprašanje o zjedinenju z Rimom. Mnogi bolgarski rodoljubi so z besedo in peresom navduševali svoje rojake za združenje; glavni zagovornik zjedinenja pa je bil znani politik in pisatelj Dragan Cankov. Ustanovil je poseben časnik „Blgarija“, v katerem je močno zagovarjal združenje. Bilo je pa tudi hudih nasprotnikov, katere je podpirala ruska in angleška diplomacija.

Javno mnenje je bilo vendar-le za zjedinenje, in ob novem letu 1861. je šlo veliko poslanstvo

pod vodstvom Cankova v Rim k papežu Piju IX., ki je s pismom z 21. prosinca i. l. Bolgarje sprejel v katoliško cerkev ter jim posvetil nadškofa. — Ali med tem so ruski in angleški agentje z denarjem in obljubami ljudstvo premotili, in ko se je poslanstvo vrnilo, bilo je že ljudstvo mrzlo za zjedinenje.¹⁾

O tem vprašanju je seveda izšlo tudi več brošur za zjedinenje in proti njemu; med časniki je najhujše nasprotoval že omenjeni „Caregradskij Věstnik“.

L. 1860. so bolgarski dijaki v Moskvi ustanovili nov časopis, ali bolje zbirko „Bratski Trud“ (2 zv.), pri katerem so sodelovali nekateri pozneje znameniti bolgarski pisatelji (Žinzifov, Ljuben Karavelov itd.). Leta 1865. je ameriška misijonska družba jela izdajati majhen časnik „Zornica“ versko-nravnega značaja. (Dalje.)

¹⁾ Gl. „Rimski Katolik“ 1894., I., 74—79.

Razne stvari.

Naše slike.

Prelepo sliko podajemo danes na strani 360, 361: Sv. Družina, ki je prav sedaj primerna, ko se veselo med nami razširja bratovščina sv. Družine. Gospod risar je naredil svoje delo po fotografiji reliefa, ki je v loretanski kapeli frančiškanske cerkve v Ljubljani. Tudi ta relief je domače delo, izdelal

ga je naš domači mladi kipar Ivan Zajec. Preprostost, umna sestava in ljubeznivost se jako dobro družijo na tej sliki. Bog nam živi in ohrani oba umetnika: kiparja in risarja! — Prizor po potresu v „konjušnici“. Ta slika nam kaže življenje v Ljubljani prve dni po potresu. V velikem prostoru je tukaj velika množica pribeglih Ljubljančanov. Tako nesreča ljudi preganja, pa jih tudi družijo.

Zbirka narodnega blaga.

(Spisuje Fr. Marešič.)

(Dalje.)

bobôv, *adj.* 1) bobovo korenje je tisto, ki se useje po prahi; imenuje se bobovo zato, ker se bob useje med korenje. *Krka.* 2) bobovo rešeto je tisto, s katerim se ravna bob, fažol, grah; ima redke in velike luknje. *Lipoglav. Krka.*

bobôvnik, *m.* neka rastlina, podobna matovilcu, raste v mrzlih vodah (studencih) in je tudi za jed dobra. *Krka.*

bodeč, *adj.* bodeča neža = bodeneža. *Šentvid na Gorenjskem.*

bodeneža, *f.* bodoneža. *Krka.* Glej: neža, in: devetoneža.

bôdež, *m.* 1) bodoneža. *Moravče.* 2) neko strašilo za tiste otroke, ki silijo v gozd: „nikar ne hodi v gozd, vzal te bo bodež“, pravijo starši otroku. *Krka.* Če otrok sili k vodi, strašijo ga s povodnim možem. *Krka.*

Bôg, *m.* za Bôga svetega! t. j. za božjo voljo! *Kostanjevica.* Slovaško: pre Boha živeho! Poljsko: przebog! Češko: bože přebože!

bogmati se, *vb. impf.* Boga klicati za pričo, zatrjevati besede svoje z Bogom. N. pr.: bogmal se je, da ni res. *Sostro. Prežganje.* Tudi Hrvatom znana beseda.

bogomoljen, *adj.* pobožen. *Kranjsko.*

bohoten, *adj.* hitro rastoč na širokost in visokost. *Kostanjevica. D. Trstenjak:* razbuhnoti, von Ueppigkeit zerplatzen. (Slovenec 1892, šte. 36.)

bólan, *gen.* bólana; *m.* neka riba v Krki, ki podi, lovi in končuje klece (ribice), kakor volk ovce. *Kostanjevica.* Čehi in Hrvatje govore: bolen, kakor piše tudi Pleteršnik.

bolânčkan, *adj.* bolan (v otročjem govoru). *Lipoglav.*

boléšen, *adj.* bolehen. *Sostro.*

bôme int. bôgme, Bog me Pri odgovorih na vprašanje, pomenja: ne. N. pr.: Boš prišel? — Bome bom! (to je, ne bom prišel) *Kostanjevica.*

borovjè, *n.* borovničevje. *Lipoglav.*

bosáč, *m.* voz, ki je ves lesen, in nič železen, tudi koles nima okovanih. V prejšnjem stoletju so bili takšni vozovi precèj v navadi, sedaj so pa že silo redki. *Lipoglav. Krka.*

bótrn, *adj.* botrn si biti = v botrinji biti. N. pr.: iz teh hiš smo si botrni. *Sostro, Bloke.*

botrínjevati, *vb. impf.* piti botrinjo. *Krka.*

božičevati, *vb. imp.* praznovati božične praznike: doma ne bom nikoli več božičeval. *Dolenjsko.*

božjást, f. je dvojna: notranja in vnanja. Vnanja meče človeka. *Krka.* V Šentvidu na Gorenjskem pravijo: „božje ga meče“, ali samo: „meče ga“. Notranja božjast ne meče otroka, ampak ga samo zvija. *Krka.*

bramórke, f. pl. gnitje mesa na človeku. Kadar muha sede na crknjenega mramorja, prenese tudi strup ž njega na človeka, ki začne gniti ondi, kamor sede muha. Da se to ne zgodi, treba je zakopati crknjenega mramorja. *Krka.*

brangáriti, vb. impf. branjariti, biti branjevec ali branjevka. *Krka.*

brángovec, m. branjevec. *Krka.* Nemško: Fragner.

brángovka, f. branjarica. *Krka.*

branjati, vb. impf. brangariti, Šentvid na Gorenjskem.

brana, f. štant kozelca. *Podkoren.*

bravljíneec, m. mravlja *Prežganje.*

bravljíšče, n. mravljíšče. *Krka.*

břbati, brbam, vb. impf. razkopavati. N. pr.: po glavi brbati = lase po glavi razkopavati. *Krka.*

brbrè, éta, m. človek, ki hitro in neprenehoma govori. *Krka.*

brčèk, kà, m. frtavka (lesena duša, ki ima skozi sredo vtaknjen klinček; otrok zasučè klinček in ga izpusti, brčèk skoči na mizo in ondi pleše). *Krka.*

brenčati, im, vb. impf. močno letati za drugim spolom. N. pr. Janez brenči. Ta ženska brenči. Ali: tako leta za moškimi, da kar brenči. *Krka.*

brengéše, f. pl. gate. *Krka.*

brênkovec, vca, m. žganje izkuhano iz makovničnih jagod. *Lipoglav.* Glej: makovnica.

breza, f. 1) krava, ki ima bele ali črne lise. *Sostro*
2) psovka neumni ženski: breza neumna! *Krka.*

Ljubljana po potresu: Kolodvorske ulice.

brenkati, vb. impf. rožljati: toča je brenkala. *Krka.*

broditi, vb. impf. prekopavati: samo brodi z žlico po skledi, ne je pa nič; prašič brodi po koritu. *Krka.*

bédenj, m. spleten koš s pokrovcem, ki se ne nosi na hrbtu, ampak stoji na tleh; v njem hranijo sadje ali fažol. *Krka.*

brezast, adj. je tisti, ki ima bele ali črne lise (o živali). *Sostro.*

brezec, m. brezast vol. *Krka.*

brežína, f. breg. *Ipava*

brháti se, ám se, vb. impf. lupiti se. N. pr.: koža se brha, lišaj se brha. *Sostro.*

brínjevar, m. kdor smučè brinje za kuhanje brinjevca. *Lipoglav.*

brisálka, f. cunja, s katero se briše o roke, krožniki, lonci, sklede. Črni vrh pri Idriji. *Moravče. Pletersnikov slovar* ima: obrisalka.

brisna, f. cunja, s katero se briše po kuhinji. *Sostro.*

brklez, m. brglez. *Lipoglav.*

brklja, f. (navadno brklje *f. pl.*) drobno, slabo drevo. N. pr.: nekaj brkelj je pripeljal iz gozda. *Krka.* Hrv.: brklja, Sturmpfahl.

brkljati, vb. impf. 1) preobračati, prekopavati. N. pr.: kaj brkljaš vedno po škrinji? *Krka.* 2) brkljati po orgljah = slabo igrati na orglje, da ni podobno nobeni reči. *Krka.*

brklje, f. pl. brke. mustače. *Krka.*

brlez, m. brglez. Tudi Hrvatje pišejo: brljez, Spechtmeise.

brléžen, adj. 1) pijan. N. pr.: danes je zopet brležen. *Lipoglav.* 2) nadležen, siten, ki zmeraj prosi. *Lipoglav.*

brlízga, f. mevža, človek, ki sitno govori. *Krka.*

brljáv, áva, adj. 1) čisto slep. Šmihel pri Žužemberku. Francosko: berlue, vorübergehende Blendung. 2) močno kratkoviden. Šentvid na Gorenjskem.

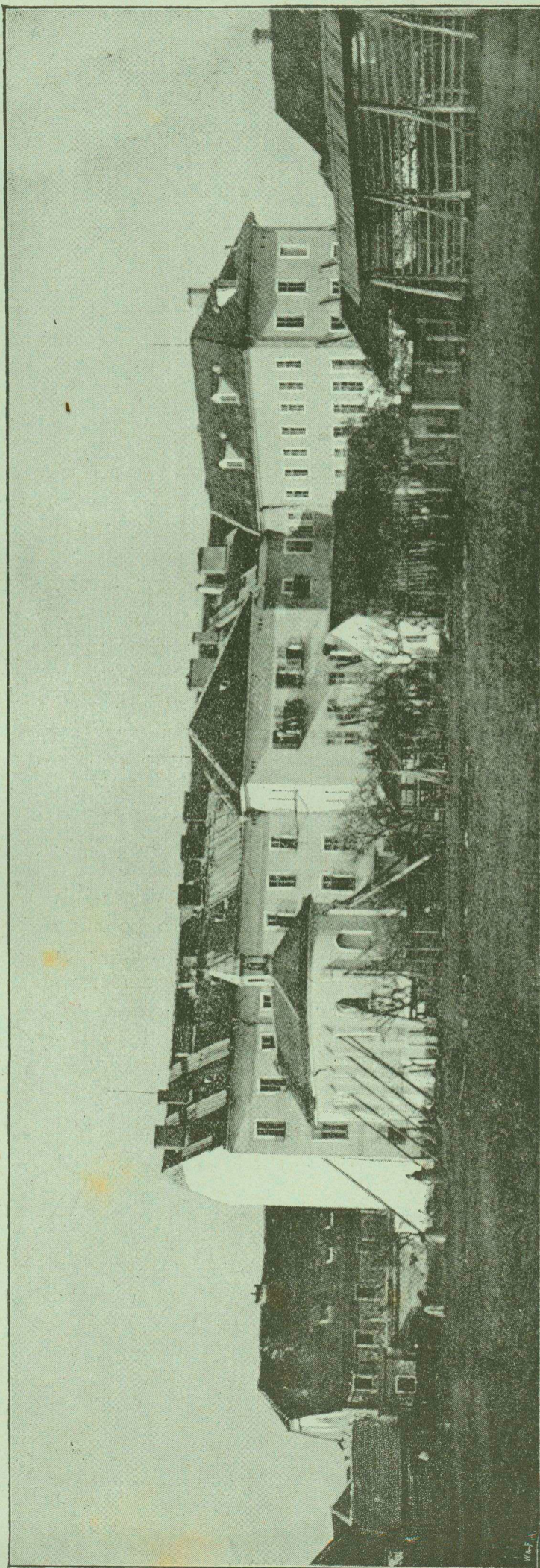
brljávec, vca, m. moški, ki slabo vidi. *Krka.* (Dalje.)

Darovi za Marijanišče.

Nj. c. in kr. Visokost nadvojvoda Friderik	gld. 30.—
Gospa A. Schubert, upravnica	„ 47.85
Gosp. Jos. Lavrič, župnik	„ 5.—
Gosp. M. Karba, zbirka župljanov	„ 3.68
Gospica Ana Zevnik: Mladinoljubi Čatež-Krška-vas	„ 5.—
Gospa Ivana Tominec	„ 1.—
Gosp. Brezimni	„ 7.—
Gosp. Sim. Vidovič iz sv. Trojice v Halozah	„ —.20
Gospa Marija Cebek iz svete Trojice v Halozah	„ —.70
Gosp. Filip Mavčič iz sv. Trojice v Halozah	„ 1.—
Gospod Gašpar Križnik	„ 2.—
Gospa Terezija Grabnar	„ 1.—
Gosp. Blaž Bevk, provizor	„ 2.—
Gosp. dr. Anton Medved med prijatelji nabral	„ 27.50
Gosp. Ant. Veternik poslal	„ 36.91
in sicer so darovali: učenci in učenke Trboveljske in Trboveljsko-Vodenske šole 28 gld. 91 kr.; gdčn. Ant. Sterlè, učiteljica 3 goldin., gosp. A. Veternik, kapelan, 5 gld.	
Gosp. Fr. Stepančič, župnik	„ 5.—
„ Ivan Sušnik, kanonik	„ 2.—
„ Anton Grizold, organist	„ 1.10
„ Anton Goršek, organist	„ 2.—
Gospa Josipina Kranjec, posestnica	„ 10.—
Gosp. Josip Sigel, kapelan	„ 2.—
„ Miha Pak-Plešivec	„ —.60
Gospica Gabr. grof. Auersperg	„ 5.80
Gosp. Al. Šoba, kapelan	„ 5.—
„ Josip Fabiani, posestnik	„ 5.—
„ Ant. Volčič, posestnik	„ 10.—
„ M. Ambrožič, mlinar	„ 2.—
„ Ivan Hladnik, župnik	„ 5.80
Gospica Katarina Ernst, zasebnica	„ 1.—

Ne samo za vodstvo našega zavoda, temveč tudi za lastnika našega lista je nezrekljivo tolažljivo, ko vidi toliko prijaznosti in naklonjenosti. Lahko rečemo, da smo se v teh hudih dneh poživili v zaupanju do svojih dobrih prijateljev, ki so nam z besedo in dejanjem zatrdili svojo ljubezen. Dokler nas ta veže, ni se nam bati bodočnosti. Srčna torej zahvala vsem darovalcem, vsem povrni dobri Bog!

Marijanišče med popraviljanjem.

Kresne ali ivanjske pesmi belokranjskih kresnic.*)

(Zapisal Janko Barle.)

Ginejo prekrasne narodne pesmi, stari, lepi običaji zapuščajo se zmerom bolj in pozabili bi se, da se še za časa ne zapišejo. Tudi belokranjsko kresovanje se opušča zmerom bolj, da, sedanja mladina se celó neredko sramuje kresovanja. Zato sem zapisal ¹⁾ belokranjske kresne pesmi, da se na ta način otmó propasti.

Na kresni večer (23. rožnika) se zberó mlade deklice in gredó (navadno po štiri, po šest skupaj, često tudi po več) po vasi kresovat t. j. „popevat“ pred hiše kresne ali ivanjske pesmi. Pred kakimi dvajsetimi leti jih je spremljeval tudi po jeden mladenci, kateri je piskal na „sviralu“. Tudi sedaj jih jeden spremlja, da jih brani hudobnih fantalinov, kateri ž njimi često uganjajo kake burke. V nekaterih krajih n. pr. v Podzémlju, v Otóku, na Krasínci gredó kresovat précej, ko se zmračí, v drugih pa, n. pr. na Vranovičih, v Bogíni vasi naložé si kresnice (same) na kakem holmcu blizu vasi precéj velik ogenj, in pri tem ognju „popevajo“ kresne pesmi skoraj do polnoči, potem šele gredó kresovat. Nekdaj, ko je bilo kresovanje še bolj v navadi, bila je vsaki deklici ugodna dolžnost, da je šla kresovat. Na Omoti, v Stranski vasi (župnija Semič) so pozivale deklice svoje vrstnice, da bi šle kresovat, s to pesmico:

Hodi k nam na kres!   Mare²⁾ leži ko gnila mrha,
Hrúška stoji sūha od vrha   Hodi k nam na kres!

Kresujejo navadno 16—20 let stare deklice, na Omóti pa so hodili pred desetimi leti pastirčki (moški in ženske) stari 10—12 let. Na Vranovičih (³/₄ ure od Črnomlja oddaljeni vasi) so popevale kresnice kresne pesmi na predvečer sv. Petra in Pavla (28. rožnika). Pri vsaki hiši morajo kresnicam nekaj podariti (jajca, moke, masti, tudi kak krajcar); nabrane darove ali prodadó ali pa napravijo v nedeljo po Ivanjem veliko gostijo. Tu vsaka kresnica (posebno če jih je še več) nekaj priloži nabranim rečem, jedna donese od doma petelina, druga zavijačo (povitico); za nabrane denarje si kupijo nekaj vina, potem se pa gosté, prepeváje narodne pesmi do trdega mraka. Pred nekimi leti, ko je bilo kresovanje še bolj v navadi, pozvale so kresnice tudi godce; potem se je pa na tej gostiji plesalo in pelo pozno v noč. Toliko o kresovanju in o kresnicah.

Kresne pesmi pojó povsodi jednoglasno in za vsako kitico pripevajo:

Daj Bóg, Marija
Daj dobro leto!

Najprej podajemo kresno pesem, katero so pevali pred več kakor tridesetimi leti pastirčki na Omoti. Ta pesem se glasi tako-le:

¹⁾ Rokopis hranimo že več let, zaradi česar prosimo gospoda sotrudnika oproščenja.

²⁾ Ime deklice, katero so pozivale na kresovanje.

*) Glej: „Kresne pesmi“, katere je priobčil gospod I. Navratil. „Kres“ I. 1886. „Kresne pesmi“, zapisal v Adlešičih I. Š. „Zvon“ I. 1887.

I. Omotska kresna pesem.

Hvaljen bodi Jezus Kristus!
Dober večer Bog vam dej!
Mi smo nöcej malo spali,
Vaše pulje varovali.
Dejte, dejte štiri jejca,
Štiri jejca, žlico masti,
Žlico masti, košček špeha,
Košček špeha, šalco moki.
Če ne date vsega tega,
Č'mo vam zeti mlad'ga sinka,
Mlad'ga sinka za krsníka.
Č'mo ga peljat v zelen travnik,
Zelen travnik „podoravnik“ ¹⁾;
Č'mo mu splesti zelen krancelj,
Zelen krancelj „podorancelj“ ²⁾
Če ne date vsega tega,
Vaša hiša puna miša,
Vaša štala puna blata.

II. Gradaška kresna pesem.

Ta pesem je slična oni prvi metliški (od l. 1849.), ki je natisnjena v „Kresu“ 1886. Pojó jo v Gradacu in na Vranovičih tako:

Bog daj, Bog daj dobro večer,
Za večerkom bolje jutro!
Pojte rani peli³⁾ petelini,
Spavojajte, gospodare,
Gospodare, gospodinje,
Da b' veseli gori vstali,
Nas kresnice darovali,
Ser, pogačo, zavijačo,
Vedro vina, dva cekina.
Če nam ne bo vsega tega,
Č'mo vam zeti mlad'ga sinka,
Mlad'ga sinka za krstníka.
Č'mo ga peljat v zelen travnik,
Zelen travnik „pomoravnik“.
Č'mo mu splesti zelen krancelj,
Zelen krancelj „podorancelj“.
Č'mo se z njim pojigrati,
Kot ta mati s tem detétom,
Kod dekličí s pankelcami,
Kot golobček z golobico,
Kot ta prepel⁴⁾ s prepelico,
Kot ta koklja s piščeti,
Kot grlica z grlicami.
Mi se od vas potočimo⁵⁾
In vas Bogu izročimo.
Daj Bog, Marija, daj dobro leto!

(Dalje.)

¹⁾ in ²⁾ samo zaradi sloga. V Semiču pojó „podoravnik“, „podorancelj“, v Podzemolju „podmoravnik“, „pomorancelj“.

³⁾ Pél = pevec.

⁴⁾ Prepel = samec prepeličji.

⁵⁾ Potočiti = posloviti.